

**Viu l'amor
lliure de violència**

Materials per a professionals de l'ensenyament

Aquests materials s'han elaborat en base als continguts originals i adaptacions de diversos manuals socioeducatius de treball amb adolescents amb la finalitat de proporcionar eines i recursos als i les professionals per tal de treballar des de les aules la prevenció de les relacions abusives.

Contingut

L'acció preventiva als centres educatius	4
Competències professionals de les i els agents de prevenció de relacions abusives en la parella jove	5
Mòdul 1. Noies i nois som iguals? Tenim els mateixos drets i les mateixes oportunitats?.....	7
Objectius pedagògics.....	7
Tema 1. Com es construeix la desigualtat? Estereotips i rols de gènere.....	7
Dinàmica: Qui és qui.....	8
Dinàmica: Característiques de dones i homes.....	10
Tema 2. La construcció de la masculinitat	11
Dinàmica: Imatges que parlen per si mateixes	11
Dinàmica: Les masculinitats a diferents cultures	13
Tema 3. Com són les relacions de parella entre joves? Igualtat o desigualtat?	18
Dinàmica: I tu què hi dius.....	18
Dinàmica: Representem les relacions.....	19
Tema 4. Les relacions afectives: amor romàntic, afectivitat i sexualitat	21
Dinàmica: baròmetre de valors	21
Dinàmica: Quin amor t'agrada més?	22
Material de suport. Alguns continguts teòrics.....	23
El sistema sexe-gènere	23
Altres conceptes clau: androcentrisme i patriarcat	25
Diferència, desigualtat i discriminació en funció del sexe	28
Masculinitats	29
Altres materials de suport	31
Mòdul 2. Què en sabem de la violència masclista? Com és la violència masclista en les parelles joves?	33
Objectiu pedagògic	33
Tema 1. De quina violència estem parlant?	33
Dinàmica: Anàlisi de la premsa.....	34
Dinàmica: Piràmide de la violència	35
Tema 2. Quins estereotips i mites entorn la violència masclista existeixen?	37
Dinàmica: Mites i violència.....	37
Dinàmica: Els mites de la violència.....	39

Tema 3. Quins tipus i formes d'abusos hi ha i quines característiques tenen?	41
Dinàmica: Tipus, formes i graus	41
Dinàmica: Identificant violències	44
Tema 4. Micromasclistes... microviolències	46
Dinàmica: Micromasclismes	46
Dinàmica: Paternalismes	49
Tema 5. Com es poden iniciar els abusos en les relacions de parella?	50
Dinàmica: Dir "NO" a les expressions de pressió	50
Dinàmica: Si vols, pots.....	52
Tema 6. Quina és la dinàmica de la violència en la parella?	54
Dinàmica: Els cicles de la violència I	54
Dinàmica: Els cicles de la violència II	56
Tema 7. Si detectem al nostre voltant, què podem fer?	58
Dinàmica: Mapa de recursos	58
Dinàmica: Què podem fer?	60
Materials de suport.....	61
Model integral per a la comprensió de la violència masclista	61
Violència masclista	64
Com es poden iniciar els abusos en les relacions de parella.....	65
La violència masclista en persones joves	66
Dinàmica de la violència masclista en la parella.....	68
Altres materials de suport	69

L'acció preventiva als centres educatius

Des de l'Organització de les Nacions Unides s'ha insistit que la violència vers les dones és una de les violacions als drets humans més generalitzada al món. Es tracta d'un problema social que es manifesta en tots els països, i que afecta moltes dones de diferents classes socials, procedència ètnica, creences religioses, etc. És una violència que es fonamenta en el caràcter estructural de la societat, és a dir, en la forma en què s'organitza la societat (sistema sexe-gènere) i en el persistent desequilibri de poder que hi ha entre dones i homes en tots els àmbits de la vida: social, econòmic, religiós, polític o cultural.

Aquest desequilibri de poder es trasllada a les relacions socials i es manifesta en la violència que pateixen les dones en les seves relacions afectives, en l'ocupació, en la violència perpetrada per l'estat, etc. Però és important recordar que l'arrel del problema està en *la desigualtat de gènere de l'organització social*, desigualtat que les institucions socials tendeixen a reproduir.

L'escola no és aliena a aquest sistema jeràrquic d'organització social, però mitjançant la seva revisió crítica pot convertir-se en artífex de la seva transformació.

La Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, en el capítol 4 regula l'actuació de les polítiques públiques en l'àmbit educatiu, incorporant-hi la coeducació com a element fonamental en la prevenció de la violència masclista. En la mateixa llei es defineix que l'objectiu fonamental de l'educació és "proporcionar una formació integral que faci disminuir el sexisme i l'androcentrisme i que faci visibles i estengui a tota la població escolar els sabers femenins que han estat marginats del currículum i de la vida escolar quotidiana".

Els projectes coeducatius poden desemmascarar el caràcter falsament neutre del sistema educatiu, corregir situacions de discriminació que puguin produir-se en l'àmbit escolar i promoure entre l'alumnat una percepció més igualitària de les relacions entre dones i homes.

No podem obviar que a l'escola es produeix un procés de socialització fonamental per al desenvolupament personal de l'alumnat. L'escola transmet els valors i les normes que imperen dins del sistema social vigent, és a dir, perpetua els estereotips sexistes tradicionals; però l'escola també pot tenir un rol més transformador des del qual poder modificar aquest sistema patriarcal i androcèntric amb la incorporació de nous valors i actituds amb l'objectiu de formar o educar una ciutadania responsable dins del principi d'igualtat.

En aquest sentit és important dotar les i els professionals de materials i eines perquè puguin ser, amb la seva pràctica diària, agents actius en la lluita contra la violència masclista, treballant la prevenció de les relacions abusives entre la població jove i adolescent i fomentant comportaments de respecte mutu entre els sexes i la resolució no violenta dels conflictes entre iguals.

Competències professionals de les i els agents de prevenció de relacions abusives en la parella jove

A continuació es defineixen les competències conceptuals, procedimentals i actitudinals que el personal professional que treballa amb joves adolescents hauria d'assolir per poder fer actuacions de prevenció de relacions abusives i violència masclista en l'àmbit de la parella.

Ser competent en determinats àmbits (**saber/coneixements**):

- Entendre la construcció social del gènere:
  - Sistema sexe-gènere
  - Rols i estereotips de gènere
  - Socialització de gènere: construcció de la masculinitat i la feminitat
  - Relacions de poder: diferència, desigualtat i discriminació en funció del sexe/gènere
  - El concepte d'*igualtat*
- Entendre el fenomen de la violència masclista:
  - Relacions abusives i violència masclista
  - Formes i àmbits de la violència masclista
  - Cicle de la violència masclista
  - Sexisme, homofòbia i transfòbia
- Comprendre el fenomen de la violència masclista en l'àmbit de la parella jove:
  - Estat de la situació de la violència masclista en parelles joves
  - Micromasclismes
  - Construcció i mites de l'amor romàntic
- Conèixer els factors de risc, de protecció i de resiliència de les persones joves respecte de la violència masclista en l'àmbit de la parella.
- Conèixer metodologies i eines per realitzar actuacions i dinàmiques de grup per prevenir les relacions abusives i la violència masclista en les parelles joves.
- Conèixer els indicadors que ajuden a detectar relacions abusives en parelles joves.
- Conèixer els protocols d'actuació a seguir en cas d'una situació de violència masclista en l'àmbit de la parella en persones joves.

Demostrar competència en les habilitats següents (**saber fer**):

- Identificar i analitzar les desigualtats de gènere en el nostre entorn (mitjans de comunicació, llenguatge, conciliació, àmbits privats i públics).
- Identificar la multicausalitat dels estereotips de gènere i la multiplicitat de les diferents formes i àmbits de violència de masclista.
- Desmitificar els ideals romàntics de l'amor en l'àmbit de les relacions de parella.
- Reconèixer i valorar la incidència dels estereotips i rols de gènere en les situacions quotidianes de nois i noies.

- Transferir valors de respecte i de responsabilitat per desenvolupar una postura personal crítica i activa envers l'abús i la violència en les relacions afectives.
- Proporcionar i transferir coneixements a persones joves sobre la violència masclista des de la pràctica reflexiva.
- Desenvolupar actuacions de prevenció de violència masclista en l'àmbit de la parella per a joves adolescents.
- Avaluar els coneixements, les actituds i els comportaments de les persones joves davant la violència masclista en l'àmbit de la parella.
- Generar espais de diàleg on treballar l'expressió dels sentiments i les emocions amb persones joves.
- Aplicar tècniques de relaxació i meditació per gestionar la vulnerabilitat i la ràbia.
- Determinar l'existència de situacions de vulnerabilitat i violència masclista en persones joves.
- Aplicar les pautes d'actuació i protocols de coordinació davant d'una situació efectiva de violència masclista.

Ser competent en determinats àmbits (**saber estar/actituds**):

- Posar-se en el lloc d'altres persones per entendre la seva manera d'actuar i sentir (empatia).
- Tenir en compte la manera de ser de les altres persones a l'hora de tractar amb elles (assertivitat).
- Expressar-se bé oralment i elaborar arguments per defensar l'opinió (capacitat comunicativa).
- Respectar els torns de paraula i les diferents opinions dins el grup.
- Defugir establir judicis i donar consells sobre l'actuació d'altres persones des d'una posició de superioritat (no ser paternalista).
- Eludir menystenir l'opinió de la resta de persones.
- Realitzar l'escolta activa i reforçar positivament les decisions i les actituds dels i les joves.
- Donar suport i cooperar amb el grup (treball en equip).
- Ser tolerant i conciliador: saber cedir.
- Estar informat sobre les noves tendències i situacions d'abús i violència en parelles joves (innovació i proactivitat).
- Evitar manifestar la vulnerabilitat o la indefensió d'altres persones davant un fet concret (evitar la doble victimització).
- Defugir establir prejudicis i estereotipar les persones.
- Trobar solucions davant diferents situacions.

Mòdul 1. Noies i nois som iguals? Tenim els mateixos drets i les mateixes oportunitats?

Objectius pedagògics

- Reflexionar al voltant de la construcció de la identitat masculina i femenina.
- Analitzar i qüestionar la manera en què els rols tradicionalment atribuïts als homes perpetuen les relacions de poder.
- Qüestionar mites i creences errònies al voltant de l'enamorament i l'amor.
- Afavorir un coneixement crític en relació amb els estereotips de gènere i les limitacions, discriminacions i desigualtats que provoquen.
- Proporcionar models alternatius a la masculinitat tradicional (associada a l'ús i a l'ostentació del poder i la violència) i a la feminitat tradicional (associada a la subordinació del benestar propi i a les necessitats dels altres).
- Fer una reflexió crítica sobre les idees que tenen els i les joves sobre les relacions afectives, sobre l'amor i els papers diferencials que pertoca desenvolupar a homes i dones en aquestes relacions.

Paraules clau: sexe, gènere, patriarcat, coerció sexual, coacció, heterosexisme, relacions de dominació, masclisme, poder.

Tema 1. Com es construeix la desigualtat? Estereotips i rols de gènere

- Diferència entre sexe i gènere
- Socialització i interiorització de rols de gènere
- Valors de la societat actual
- Conseqüències de la pressió social en la persona
- Els estereotips de gènere reflectits en la cultura
- El sexisme en el llenguatge

Dinàmica: Qui és qui

Font

Talla amb els mals rotllos. Institut Català de les Dones. Secretaria de Joventut i Departament d'Educació, 2009.

Objectiu

Amb aquesta fitxa es pretén que l'alumnat sigui capaç de diferenciar les diferents característiques o trets de caràcter no determinats biològicament que la nostra societat continua considerant com a més propis i adequats per a homes i dones i prendre'n consciència, i de com assumim aquestes idees sense qüestionar-nos la seva validesa o grau d'adequació i si reproduïen o no idees sexistes. Per aquest motiu, seria convenient qüestionar-los per avançar en la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones eradicant prejudicis i estereotips sexistes.

- Conèixer i qüestionar els estereotips i mites sobre el gènere.
- Conèixer i qüestionar els estereotips i mites sobre la sexualitat.
- Diferenciar el sexe del gènere.
- Reconèixer a través de quins canals els han arribat els missatges.

Descripció

Són cinc personatges: tres nois i dues noies. Hi ha cinc targetes amb noms i cinc targetes amb les descripcions. Per grups han d'associar el nom amb la descripció.

Materials a utilitzar

- Cinc targetes amb noms: Paula, Clàudia, Dani, Karim i Teo.
- Cinc targetes amb propostes.

Proposta 1:

Tot i que tinc dos germans més, jo m'encarrego de treure el gos, netejar les caques del gat i vetllar perquè sempre tinguin aigua i menjar. Us he de confessar un secret: per fi m'he enrotllat amb el Pol, feia tant de temps que estava esperant aquest moment...

Proposta 2:

Divendres passat estava fent un cangur i per això no vaig poder arribar a la festa fins a les dotze de la nit. Tothom estava passat de voltes i vaig decidir marxar. No entenc per què sempre s'ha de beure i fumar per passar-s'ho bé. M'agrada jugar a futbol, però no m'agrada competir. I com que, a més, això de la bola no se'm dóna gaire bé, acabo per no involucrar-m'hi.

Proposta 3:

Ahir al vespre vaig arribar tardíssim a casa i em vaig guanyar una bona esbroncada del meu pare i la meva mare. És que no em vaig adonar que feia més de quatre hores que xerrava amb les meves amigues mentre fèiem un cafè. La meva àvia està malalta, així que, una vegada per setmana vaig a casa seva, li preparo el dinar i frego el que faci falta. El dia de la setmana pot variar, però jo intento que no sigui els dimarts, perquè tinc classe de dansa contemporània i no m'agrada saltar-me-la.

Proposta 4:

M'he enrotllat amb set persones en l'últim mes, per això llueixo un somriure descomunal. Aquest matí el meu germà, que em coneix molt bé, m'ha aclucat l'ullet i ha dit: vaja *crac!* M'agrada molt l'esport, la setmana passada vaig guanyar

una medalla d'or al meu institut per natació. Així que, ja ho veieu, sigui per una cosa sigui per una altra, no paro de descarregar energia!

Proposta 5:

I tant que tinc parella, però no té res a veure! M'excita masturbar-me allà on "no toca": en un lavabo públic, escapant-me enmig del sopar de Nadal, etc. També m'encanta practicar el sexe amb la meva parella, quasi diria que a totes hores. El que no suportó és que em digui "amor", ho trobo d'un cursi! De gran... ho tinc claríssim, treballaré la fusta. Jo m'he construït l'habitació sencera. És preciosa i aguanta molt –sobretot el llit... ha! ha! ha!...

Paraules clau

- Sexualitat: amor romàntic (associat a les noies) contra sexe per sexe (associat als nois).
- Masturbació ("els únics que es masturben i/o en parlen són els nois").
- Noia receptiva/comprendiva contra noi actiu i dinàmic.
- Noia complicada contra noi simple.
- Noia associada a la cura (cangur) i noi relacionat amb la tecnologia (arreglar l'ordinador).

Dinàmica: Característiques de dones i homes

Font

Educación en igualdad. Cuadernillo de prevención de la violencia de género en el alumnado. Ayuntamiento de Sevilla.

Objectius

Amb aquesta fitxa es pretén que l'alumnat sigui capaç de diferenciar característiques o trets de caràcter no determinats biològicament que la nostra societat continua considerant com a més propis i adequats per a homes i dones i prendre'n consciència, i de com assumim aquestes idees sense qüestionar-nos la seva validesa o grau d'adequació i si reproduïxen o no idees sexistes. Per aquest motiu seria convenient qüestionar-los per avançar en la igualtat de drets i oportunitats entre homes i dones eradicant prejudicis i estereotips sexistes.

Descripció

Es demanarà a l'alumnat que individualment assenyali les característiques que, segons la seva opinió, considera que descriuen o representen millor els homes i/o les dones. A continuació, es raonaran en el gran grup les respostes marcades, i es posarà en relleu que la majoria de les característiques recollides en la llista són apreses, és a dir, transmises socialment pel fet de ser home o dona i fetures de base fisiològica que determini la pertinença a un o un altre sexe.

Materials a utilitzar

Fitxa de treball núm. 1.

	DONES	HOMES	AMBDÓS
Força física			
Tendresa			
Debilitat física			
Fredor			
Domini			
Autoritat			
Passivitat			
Iniciativa			
Submissió			
Delicadesa			
Sensibilitat			
Corpulència			
Baix/a			
Sentimentalisme			
Alt/a			
Detallista			
Afecte			
Comprensió			
Bellesa			
Necessitat de			

Tema 2. La construcció de la masculinitat

- Què és la masculinitat i com sorgeix? Construcció social
- Consciència de paternitat
- Model hegemònic: en l'àmbit privat i en l'àmbit públic

Dinàmica: Imatges que parlen per si mateixes

Font

GARCIA SALOMON, Montserrat. *Els paranys de l'amor. Material per treballar la prevenció de relacions abusives amb adolescents i joves*. Ed. Octaedro, 2006.

Objectius

- Analitzar la diferenciació dels espais, les ocupacions, les afeccions, els valors, etc., assignats a dones i homes.
- Valorar la iniquitat i les discriminacions que representen, especialment per a les dones, les assignacions força estrictes que reben per raó del sexe.
- Reaccionar davant els estereotips de gènere i prejudicis sexistes prevalents.
- Ser conscients que les imatges estereotipades d'homes i dones no afavoreixen l'assumpció de relacions igualitàries entre ambdós sexes.
- Dissenyar situacions alternatives que modifiquin les imatges estereotipades de dones i homes dels anuncis publicitaris.

Descripció

Visionar una selecció d'anuncis publicitaris televisius o impresos que presenten imatges estereotipades de dones i homes. És important dividir el grup en subgrups mixtos.

Passem un a un els anuncis publicitaris aturant-nos el temps suficient perquè els observin i puguin reflexionar sobre una sèrie de preguntes que proposem respecte a les persones protagonistes de cada anunci.

- Quina aparença física tenen?
- Com són?
- Quins papers/tasques fan?
- Quins estris utilitzen?
- En quin espai es mouen?

Una persona de cada subgrup prendrà nota del que es vagi comentant i en serà la portaveu.

Després ho posarem en comú; podríem plantejar-ho de la manera següent: dibuixem dos grans cercles interseccionats, un per als homes i un altre per a les dones. En cadascun dels cercles, anem col·locant cadascun dels valors, contravalors, connotacions, atribucions i característiques assignats a cada sexe i reservem la part interseccionada per a allò que considerem que és comú a ambdós sexes. Reflexionem sobre el significat dels cercles i la possibilitat de modificar-lo. Això ens ajudarà a consensuar models d'imatges alternatives a les que ens presenten els anuncis. Alhora, podem anar introduint les idees següents per reflexionar-hi durant el debat.

Materials a utilitzar

- Cinta de vídeo amb diferents anuncis significatius sobre el tema
- Televisió i vídeo.

- Cartells i anuncis publicitaris.

Paraules clau

- Igualtats i diferències intergrup. Models alternatius (nova presó)
- Model binari (oposats)
- Eixos: productiu-reproductiu (espai públicoprivat)
- Biologia-cultura (natural-social). Sexualitat
- Generalitzacions no demostrables, verificables
- Tipus de poder: expert, de referència, legítim, de recompensa, de coacció.
Responsabilitat-poder
- Poder: acció-imposició
- Categories que impliquen privilegis i no es qüestionen

Dinàmica: Les masculinitats a diferents cultures

Font

Jo vull ser radical! Guia educativa per treballar la construcció d'identitat de gènere a 4t d'ESO i batxillerat. Fil a l'Agulla. Edualter.

Objectius

- Identificar i conèixer que, malgrat l'existència d'un model dominant d'entendre la masculinitat, tan històricament com culturalment, hi ha hagut diferents formes de construcció d'aquesta masculinitat.
- Conèixer l'existència de la diversitat de possibles models construïts sobre la masculinitat i entendre-la.

Descripció de l'activitat

Malgrat l'existència d'un model dominant d'entendre la masculinitat, tant històricament com culturalment, hi ha hagut diferents formes de construcció d'aquesta masculinitat. Per tant, cal entendre que la masculinitat és una construcció social i cultural determinada, i no pas universal, única i derivada del fet biològic.

A partir de la descripció dels exemples proposats per l'estudi de l'antropòleg D. D. Gilmore (*Hacerse hombre. Concepciones culturales de la masculinidad*. Barcelona: Ediciones Paidós, 1994) sobre les diferents concepcions culturals de la masculinitat en diversos pobles de l'Illa de Truk de la Micronèsia i dels indígenes *mehinaku* de la selva amazònica (que teniu a continuació), cal identificar les diferents concepcions que hi ha a cada cultura sobre com s'entén la masculinitat. Un cop identificades, cal contrastar amb la masculinitat tradicionalment predominant a Occident i assenyalar les diferències i similituds.

Materials a utilitzar

Fotocòpies dels exemples enquadrats més avall.

El cas de l'Illa de Truk

L'Illa de Truk es troba situada al centre del Pacífic sud, entre un conjunt de petites illes anomenades la Micronèsia. Un dels pobles tribals que habiten l'illa són els trukencs. Avui dia, els trukencs s'han adaptat als costums occidentals a causa dels diferents episodis colonials i a la ingerència estrangera, però encara ara conserven bona part de les seves tradicions.

Una pràctica àmpliament estesa i arrelada entre la cultura de l'oci dels homes trukencs, que afecta l'etapa de l'adolescència i la joventut, és prendre alcohol. Els joves de Truk valoren molt el fet de beure, sovint sense control, com una prova de duresa. Aquesta pràctica, que se sol realitzar els caps de setmana, en grup i de forma pública, també sol anar acompanyada de violentes baralles on es fan ostentoses mostres de virilitat associades a l'ús de la força física, a la valentia...

Les mostres de violència actual dels pobladors de l'illa, il·lustrades en les baralles dels nois joves, es remunten en els temps passats on els joves trukencs eren coneguts per ser valents guerrers. La violència era una de les principals formes

que tenien els homes de l'illa per forjar-se una reputació i un primer pas en la reivindicació de la virilitat, que es consolidava mitjançant les gestes en el camp de batalla. Avui dia, en què el context és ben diferent, les mostres de virilitat han assumit altres expressions, i l'alcoholisme forma part d'una nova fase necessària per a la construcció de la masculinitat.

Les baralles, que tenen un component competitiu molt important, no són estrictes competicions individuals, també disposen d'una dimensió col·lectiva que respon al sistema familiar basat en clans i al seu context històric tradicional de rivalitats entre llinatges.

Un dels elements que converteixen l'alcoholisme i les baralles dels adolescents i joves en singulars de l'Illa de Truk és que la violència i la virilitat de les baralles són un estat passatger perioditzat en una època concreta de la vida dels homes, que és l'adolescència i la joventut. Els nois joves, en casar-se, abandonen l'alcoholisme i les baralles per convertir-se en pares i marits responsables. El component agressiu del seu caràcter perdura, però troba altres manifestacions: la procreació, el saber, el respecte als ancians i a l'èxit laboral. Aleshores entenem que la violència i la virilitat de les baralles no és un fi en si mateix, sinó un aprenentatge per a la vida adulta.

L'aprenentatge de la masculinitat, en el cas dels homes, i de la feminitat, en el cas de les dones, s'educa a partir de l'oposició. Així, mentre que els homes, a partir dels 12 anys, han de prendre alcohol, participar en les baralles per aprendre a ser valents, intrèpids i forts, a afrontar els perills, a córrer riscos... les dones, a partir de la mateixa edat, han de mantenir-se bona part del dia tancades a casa i se les anima a evitar tota mena de riscos i a refusar qualsevol perill. S'espera d'elles que siguin dòcils i submises.

Les expressions pròpies de la masculinitat i la feminitat són permanents en el decurs de la vida dels seus pobladors i pobladores. Els homes, però, a diferència de les dones que amb l'arribada de la primera menstruació oficialment es converteixen en dones, no disposen de cerimònies, ni rituals, ni marcadors cronològics que els ajudin a assolir la virilitat que els pertoca. Per tant, a manca d'ajuts clau que els faciliti el reconeixement social conforme són virils, es veuen obligats a fer demostracions constants de la seva masculinitat per tal que la comunitat ho noti i ho aprovi.

Aquestes demostracions de virilitat, a més a més de centrar-se en la duresa i la valentia, també s'expressen en la capacitat d'acumulació de béns de consum, els talents verbals, la saviesa, la bona ocupació, un bon rendiment sexual i aventures amoroses, la protecció dels familiars i, sobretot, la protecció de les dones.

El cas dels indígenes mehinaku de la selva amazònica de Brasil

Els indis mehinaku són aborígens que viuen a una de les zones més remotes de la selva del Brasil. A causa del seu aïllament geogràfic conserven quasi intacta

la seva cultura aborigen. Viuen de l'agricultura, la pesca i la caça i disposen d'una estricta divisió del treball en funció del sexe: els homes s'aventuren a allunyar-se del poblat per caçar i pescar, mentre que les dones es queden a casa cuidant els infants i desenvolupant la resta de tasques domèstiques.

Així com els trukencs, els homes mehinaku es preocupem molt de la virilitat. Per ells, la virilitat és una posició equivalent a la més elevada virtut social. El prestigi d'un home es defineix per la correcció en com interpreta el seu paper masculí.

A diferència dels trukencs, els mehinaku mai no fan guerres ni mai han estat guerrers. Són un poble conscientment no violent i consideren, no tan sols la guerra, sinó també les mostres de còlera, com a quelcom moralment repulsiu. Fins i tot en els seus apreciats i famosos combats de lluita s'observen estrictes regles de correcció.

Malgrat aquesta conducta serena i controlada, els mehinaku són altament competitius en altres aspectes. Són sorprenentment molt adquisitius i materialistes. Tots els homes procuren superar els altres homes en les gestes de pesca i en l'acumulació de propietats com és ara les eines o els béns de consum importats.

La principal mesura de virilitat per als mehinaku és la seva capacitat sexual. La "funció sexual" és el passaport per a l'acceptació general com a homes, i, de fet, defineix la posició de l'home adult. La importància atorgada al sexe en la construcció de la masculinitat, sumada al fet que els assumptes d'aptitud sexual són de domini públic, comporta que els homes visquin permanentment preocupats per la seva potència sexual i pateixin crònicament "l'ansietat per complir". Un exemple que il·lustra el caràcter públic de la sexualitat i la pressió que aquesta exerceix sobre els homes és la ridiculització i l'avergonyiment públic dels que són incapaços de provocar l'orgasme a la seva dona o que no aconsegueixen engendrar fills.

Per aprovar la virilitat, el vigor sexual és necessari però no suficient. Els beneficis materials, traduïts en l'acumulació d'utensilis i aliments, també són molt importants en la imatge masculina.

Els èxits materials i els èxits sexuals dels homes mehinaku estan estretament relacionats. Aquesta relació es deu al fet que els homes ofereixen béns materials per a les dones a canvi de favors sexuals.

L'intercanvi parteix de la creença que les dones, per naturalesa, tenen menys desig sexual que els homes i, per tant, ells les han de convèncer amb l'ofertament dels seus béns. Aquesta visió respon al fet que, al marge de si les dones tenen o no menys desig sexual que ells, en la cultura mehinaku elles s'han de mostrar reservades en les qüestions sexuals. A partir d'aquesta lògica d'intercanvi ens trobem, doncs, que els homes pobres solen obtenir menys conquestes sexuals, i es veuen obligats a renunciar a una imatge masculina immaculada, per la qual quedaran relegats a una posició inferior en la jerarquia del prestigi.

L'indi mehinaku, si se'l vol considerar un bon mascle, també ha de fer paleses diferents formes d'hiperactivitat: ha de ser vigorós, dinàmic, enèrgic i treballador.

Els homes no poden ser mandrosos i se'ls jutjarà en funció de la seva predisposició a sortir a treballar (una de les principals ocupacions és la pesca) i, si pot ser, en els indrets més perillosos o amb més dificultat d'accés. Les expedicions perilloses es consideren un deure cívic i una mostra de "bona ciutadania", a causa de la importància que té el peix en la dieta mehinaku. En conseqüència, ens trobem davant d'una cultura que relaciona fortament l'eficiència econòmica amb el deure cívic i la virilitat. La virilitat s'inculca com a part d'una ètica de responsabilitat social més general.

L'aspecte físic dels homes també té molta importància. Els homes mehinaku han de ser musculosos i atlètics, prova anatòmica d'aptitud. L'home ideal és alt i fort, i es mou amb gràcia i seguretat. Desprèn confiança de si mateix.

Els homes alts també tenen més èxit que els homes baixos, anomenats peritsi, un terme despectiu amb connotacions de lletjor. Són menyspreats per les dones, refusats pels familiars i humiliats per la resta dels companys.

El mascle mehinaku sempre es preocupa de no estar a l'alçada en la producció de béns. La por a la insuficiència econòmica és una constant en la seva vida, fet que l'empeny a emprendre esforços cada vegada més grans. De fet, els homes pateixen una terrible ansietat per no semblar mandrosos. Una de les maneres de combatre aquesta por consisteix a patrocinar tot sovint rituals que requereixin enormes despeses de treball i riquesa acumulades en forma d'aliments. Els homes, no tan sols s'han de mostrar dinàmics i seriosos en l'obtenció d'aliments, sinó que també s'han de mostrar generosos i desinteressats en els fruits del seu treball.

Per als mehinaku el pitjor dels homes és aquell que és mandrós, garrepa, cobdiciós i que menja més del que li correspon. En contraposició, a l'home de veritat li agrada compartir allò de què disposa, és ambiciós i generós a la vegada, és un col·laborador responsable que ho posa tot de la seva part.

Com en moltes societats que aprecien els esports, els mehinaku han desenvolupat marcs de referència simbòlics en forma de jocs competitiu mitjançant els quals els homes poden demostrar la seva valentia envers els seus companys. La lluita és el seu esport preferit. Tots els homes l'han de practicar, esforçar-se i, si és possible, guanyar. La lluita simbolitza totes les aptituds masculines i, per tant, la capacitat per a la lluita és, sobre totes les coses, la mesura d'un home i la seva promoció personal. Els triomfadors de la lluita encarnen la màxima expressió de virilitat, i són motiu de desig per a totes les dones, a diferència dels perdedors, que no se'ls respecta, se'ls considera covards i incompetents i alhora se'ls neguen les altres qualitats.

L'espai comunal dels mehinaku està dividit en públic i privat, i en la divisió també s'observen fronteres sexuals. La imatge de la virilitat mehinaku obliga els homes a sortir als espais oberts, i se'ls prohibeix entretenir-se o refugiar-se a casa, empenyent-los envers l'exterior, on hauran de competir o fracassar.

Dins del poblat i a diferència de les dones, més reservades, els homes sempre actuen més o menys deliberadament en les zones centrals del poble. Per exemple, l'espai de la lluita, que és un lloc obert associat amb la masculinitat,

està situat, simbòlicament, en el centre exacte del poble. Així, la participació en aquests i altres tipus d'activitats masculines suposen un allunyament, culturalment imposat, de la intimitat i empeny els homes als compromisos competius. El mehinaku molt casolà o introvertit perd part del seu dret a la masculinitat.

La masculinitat mehinaku és rígidament extravertida i sociable, una moralitat de la interacció, i està subjecta a la més severa avaluació pública. Els mehinaku anomenen aquesta sociabilitat masculina "donar la cara".

Tema 3. Com són les relacions de parella entre joves? Igualtat o desigualtat?

- Les relacions de poder... Exclusió i domini
- Model submissió-domini

Dinàmica: I tu què hi dius

Font

Jo vull ser radical! Guia educativa per treballar la construcció d'identitat de gènere a 4rt d'ESO i batxillerat. Fil a l'Agulla. Edualter.

Objectiu

- Copsar quin és el coneixement i l'estat d'opinió inicial dels participants sobre la construcció de les identitats de gènere.
- Fomentar la reflexió, l'argumentació, la capacitat de diàleg i el posicionament personal (fet que inclou la possibilitat de modificar-ho).
- Fomentar l'escolta activa, obrir-nos a aprendre dels altres i a respectar els diferents punts de vista.

Descripció

Situem les persones del grup al centre de l'aula i enunciem una frase cada vegada. Com a exemples per a aquest cas, us proposem aquests quatre, però podeu fer servir els que us semblin més adients, d'acord amb el coneixement previ del grup:

- Nois i noies som iguals.
- Siestic gelós és perquè estimo de debò l'altre.
- Quan una noia et tira la canya, ha d'arribar fins al final.
- Els nois tenen més necessitats sexuals que les noies.

A continuació, demanem als participants que se situïn a l'esquerra de la classe si estan d'acord amb l'enunciat, i a la dreta si hi estan en desacord. En un primer moment, les persones han de decidir-se per una postura extrema, blanc o negre. Seguidament, es dona un objecte que fa la funció de micròfon (un bolígraf, una pilota, un estoig) alternativament a una banda i l'altra per escoltar els arguments de l'alumnat, començant per la banda minoritària. En un segon moment, després d'escoltar unes quantes opinions, es pregunta si algú vol matisar la seva posició i moure's de lloc. Ara l'espai no s'ha de veure com una decisió entre dos blocs d'opinió, sinó com un baròmetre que gradua les múltiples opinions. És important insistir que no es tracta d'un joc de rèplica contra rèplica, sinó que l'objectiu de l'alumnat és argumentar per què han pres una posició a favor o en contra de l'enunciat.

Materials a utilitzar

Fulls amb frases escrites relacionades amb les relacions de parella i com ho viuen els nois i noies. Objecte amb funció de micròfon (un bolígraf, una pilota o un estoig).

Paraules clau: Construcció de la identitat de gènere.

Dinàmica: Representem les relacions

Font

Talla amb els mals rotllos

Objectius

- Comparar els valors, les actituds i els comportaments dels membres d'una família que interpreten dos models relacionals: l'un democràtic i l'altre jeràrquic.
- Comparar els valors, les actituds i els comportaments dels membres d'una parella que interpreten dos models relacionals: l'un democràtic i l'altre jeràrquic.
- Analitzar com es desenvolupa la seva relació i com resolen les situacions.

Descripció

Joc de simulació per representar la situació familiar i la situació de parella proposades. Ambdues s'han d'abordar des de dues vessants diferents: el model jeràrquic i el model democràtic.

Demanem persones voluntàries per fer dues representacions.

Lliurem a cada grup el text amb la descripció de la representació. Cada grup ha de delimitar els papers dels personatges que hi intervenen. Deixem deu minuts perquè els grups preparin la seva representació.

Explicuem a la resta de participants com han de fer l'observació, és a dir, en què han de fixar-se i com han d'analitzar-ho. Podem fer servir el guió següent:

- Distribució i papers dels personatges.
- Text i actuació: el que diuen, com actuen, com s'han sentit i com són les relacions entre els personatges.
- Sentiments que ens desperta la representació.
- Grau de proximitat/llunyania personal respecte de les realitats presentades.
- Què aprofitem i desitgem?
- Què qüestionem i/o rebutgem?
- Quins canvis introduiríem per millorar les relacions personals dels personatges, etc.?

Primera situació

Imaginem una família composta per la mare i el pare, un avi o una àvia i tres fills/es: un noi i una noia adolescents i un noi o una noia preadolescents.

L'acció es va desenvolupant amb la preparació de l'àpat, mentre es para la taula i durant el transcurs de l'àpat.

Avui el fill i la filla adolescents han rebut les notes amb diferents resultats i demanen anar a un concert aquella mateixa nit. Cal pensar com reacciona i quin paper adopta cada personatge al llarg de la representació i davant d'aquest fet.

Segona situació

Una parella que surt, uns amics i amigues comuns i un noi o una noia que “lliga” molt.

L'acció es desenvolupa en una discoteca on aquest grup de persones està xerrant, ballant, prenent alguna cosa, etc. Qui faci el paper de la persona que lliga molt haurà de tractar de fer-ho amb un o una dels membres de la parella. Cal pensar com reacciona i quin paper adopta cada personatge al llarg de la representació i davant d'aquest fet .

Representem les situacions seguint l'esquema següent:

- Iniciem de la representació.
- Transcorreguda una estona aturem l'actuació –congelem la imatge. Convidem actors i actrius i les persones que han estat fent d'observadores que comentin què els ha semblat i com s'han sentit actuant en un determinat paper o observant la representació. Per facilitar el debat podem fer servir el guió presentat anteriorment a les persones observadores.
- Proposem tornar a iniciar la representació incorporant-hi els canvis necessaris per millorar les relacions personals i aconseguir una convivència democràtica que respecti les diferències personals.
- Ho posem en comú per comentar la repetició de la representació i comparar-la amb la primera.

Materials a utilitzar

Textos en els quals s'expliquen les situacions per lliurar als grups.

Podem disposar d'alguns objectes i utensilis per ambientar els espais on tenen lloc les representacions.

Paraules clau

Igualtats i diferències intergrup, models alternatius, model binari, eixos productiu-reproductiu, espai públicoprivat, biològic, cultural, sexualitat, generalitzacions, poder expert, poder de referència, poder legítim, poder de recompensa, poder de coacció.

Tema 4. Les relacions afectives: amor romàntic, afectivitat i sexualitat

- Amor romàntic

Dinàmica: baròmetre de valors

Font

¿Y tú qué sabes sobre “eso”? Manual de educación sexual para jóvenes. Ana Infante García, Ángela París Ángel, Lola Fernández Herrera, M.^a del Mar Padrón Morales. Coordinació des de la Diputació de Màlaga. 2009.

Objectiu

- Desvetllar les creences errònies que afavoreixen el manteniment dels rols i estereotips de gènere.
- Conèixer les raons sobre les quals se sustenten aquestes creences.
- Afavorir la reflexió i el canvi de postura vers arguments contundents.

Descripció

Organitzem l'aula de manera que quedi un espai ampli i diàfan. Expliquem que una meitat de l'espai serà ocupat per qui estigui a favor o d'acord amb els enunciats que el monitor o monitora llegirà i, l'altra meitat ocuparà l'espai dedicat al desacord, de tal manera que l'alumnat quedarà “enfrentat” segons el seu posicionament.

Cada membre del grup anirà donant els arguments que justifiquen la seva inclusió en un lloc o en un altre. Una vegada escoltades les raons d'ambdós costats, s'obre la possibilitat de canviar de posició; per anunciar una altra frase, es demanarà que tornin al centre i així successivament. En la mesura del possible el o la docent prendrà nota de les diferents posicions adoptades i dels arguments aportats.

En finalitzar l'activitat, seria interessant posar en comú qüestions com ara:

- Amb quina frase heu tingut més dificultats per situar-vos?
- Què ha suposat per a vosaltres haver de prendre una posició en cada frase?
- Com us sentiu davant de persones que no comparteixen els vostres punts de vista i/o valors?

Materials a utilitzar

Relació dels mites i creences:

- Els homes no ploreu.
- Els homes experimenten més plaer sexual que les dones.
- El paper fonamental de la dona és ser una bona mestressa de casa i tenir cura dels fills i filles.
- Una noia no té per què portar un preservatiu.
- Els nois no poden dir que no a una relació sexual.
- Els nois no són tendres ni dolços.

Paraules clau: Afectivitat, sexualitat.

Dinàmica: Quin amor t'agrada més?

Font

Talla amb els mals rotllos

Objectiu

- Reflexionar sobre el model amorós que ens transmeten les cançons de moda.
- Fomentar la reflexió i l'anàlisi crítica sobre l'actitud de l'home i de la dona entorn de la persona desitjada.
- Identificar elements que puguin conduir a una relació basada en la possessió i/o en la discriminació.

Descripció

Activitat en la qual analitzarem una cançó que presenta una relació amorosa. Reflexió sobre els models de relació que presenten les cançons que escolten els i les joves.

Es reparteixen al grup les fotocòpies i es proposa escoltar una cançó. Es demana que vagin seguint la lletra amb la fotocòpia per tal que puguin estar més atents al contingut de la cançó.

Seguidament se subdivideix el grup en grups més petits de treball i es plantegen les qüestions següents:

- Com imagineu la noia que descriu la cançó?
- Com imagineu/com creieu que és la parella d'aquesta noia?
- Quin tipus de relació tenen?
- Quin futur penseu que tindrà aquesta relació? Com els imagineu d'aquí a un temps?

Materials a utilitzar

Fotocòpies d'una cançó comercial, en aquest cas s'escull:

- *Amar es para siempre*, de Jennifer López
- *Al otro lado del sofá*, de l'Oreja de Van Gogh
- *Nada valgo sin tu amor*, de Juanes
- *Sin ti no soy nada*, de Amaral

i un radiocasset amb reproductor de CD.

Paraules clau

Models, expectatives amoroses, rols.

Material de suport. Alguns continguts teòrics

Programa de formació en línia, curs 2010: La transversalitat de gènere i de les dones a les polítiques públiques. EAPC/ICD/IIEDG.

El sistema sexe-gènere

Originalment, parlar del sistema sexe-gènere és parlar d'un sistema teòric que ens permet entendre la realitat social des d'un punt de vista concret, que tracta d'explicar com, basant-nos en la diferència del sexe biològic (femella o mascle), es crea tot un conjunt de creences, valors, costums, normes, pràctiques, oportunitats i comportaments socials diferents per a ambdós sexes.

El sexe és entès com la diferència sexual anatòmica, en canvi el gènere és definit com una construcció social que canvia en el temps i segons les societats.

El gènere es defineix en contraposició amb sexe en el marc d'una posició binària (sexe i gènere). Aquest primer apropament prendria les definicions bàsiques següents com a punt de partida:

- Sexe es refereix a 'la categoria biològica masculina i femenina, determinada per la presència del cromosoma XX en les dones i el cromosoma XY en els homes. Aquests cromosomes són portadors d'informació genètica que proporciona diferents caràcters sexuals a les persones'.
- *Gènere* és un terme que s'empra per destacar els aspectes culturals, psicològics i socialment construïts del sexe, i diferenciar-los dels seus components merament biològics. Es considera que és 'el conjunt de conductes apreses que cada cultura associa al fet de ser un home o una dona'.

Gènere = conjunt de conductes apreses que cada cultura associa al fet de ser un home o una dona.

El sistema sexe-gènere constitueix la categoria analítica bàsica dels pensaments feministes. Aquest concepte, comunament expressat com a gènere, va aparèixer a la fi del segle XX.

Van ser Kate Millet (1973), en la seva obra *Sexual Politics* de 1970, i Gail Rubin (1975), en el seu article "The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of sex" de 1975, qui van donar per primera vegada contingut feminista al concepte *gènere*. La primera es referia al gènere tan sols com a categoria analítica i la segona, a més, com un sistema d'organització social.

Grosso modo, van concebre el gènere com el sistema de relacions socials que transforma la sexualitat biològica en un producte de l'activitat humana. Parafrasejant Simone de Beauvoir, les dones es fan, no neixen. Des de llavors, el feminisme ha usat el concepte *gènere* per fer referència a la construcció cultural del femení i del masculí mitjançant processos de socialització que formen el subjecte des de la infància. L'objectiu era demostrar que l'opressió de les dones tenia una causa social, no natural o biològica.

En un primer moment, quan va ser encunyat el terme sobre els anys setanta, el concepte *gènere* va ser alliberador perquè va permetre a les dones desfer-se del biologicisme i del discurs d'allò natural. L'alliberament de l'opressió era possible. Amb posterioritat, com es veurà més endavant, el concepte ha estat considerat menys revolucionari. Joan W. Scott ofereix una de les definicions de gènere més conegudes. El nucli del concepte tindria dues proposicions interconnectades: el gènere com a element constitutiu de les relacions socials basades en les distincions que diferencien els sexes, la primera, i el gènere com a forma primària de relacions significants de poder, la segona.

El gènere com a element constitutiu suposa la construcció social dels individus associats a la idea de dona i d'home. En aquesta construcció, la difusió de símbols disponibles culturalment que aporten representacions múltiples sobre el femení i el masculí és summament rellevant. Aquests símbols, dotats d'una idea de permanència intemporal, són interpretats i inculcats mitjançant conceptes normatius (doctrines religioses, legals, educatives, etc.). Com a forma primària de relacions de poder, el gènere és el camp primari en el qual o a través del qual s'articula el poder. És a dir, ha estat i és una forma habitual de facilitar la significació del poder en les tradicions judeocristiana i islàmica. El gènere es dissol en la conceptualització i la constitució del mateix poder.

D'altra banda, el gènere atorga a les persones identitat subjectiva a través d'un acte de subjecció. Les conductes, els impulsos, el desig, les voluntats, els anhels, etcètera, estan condicionats pels processos de socialització. Aquesta seria la dimensió psíquica del gènere. El mecanisme cultural d'assignació del gènere s'inicia abans del naixement, amb una sèrie d'expectatives, preparatius i desigs que variaran en funció de si la criatura esperada sigui una nena o un nen i, durant la resta de la vida, se li diferencia i reconeix, alhora que s'estableixen els límits que la societat imposa a les seves possibilitats d'ésser.

La socialització de gènere és un procés a través del qual a cada edat es van incorporant noves pautes culturals femenines i masculines, ja abans que s'arribi a l'edat adulta aquestes ens semblen naturals. De tota manera, no és un procés que discorri en una sola direcció, imposant expectatives socials i culturals a les persones, la socialització és també una qüestió d'acció social individual. I aquesta doble dimensió, col·lectiva i individual, és la que pot produir canvis socials significatius, ja que va redefinint de manera deliberada les posicions en l'ordre social.

El gènere binari (masculí-femení) es defineix en oposició a l'altre, més en concret, el femení es defineix en oposició a l'estàndard, a la normalitat del masculí. D'aquí ve l'esment de la cita coneguda de Beauvoir que diu que "ell és el Subjecte, és l'Absolut: ella és l'Alteritat". El gènere femení s'ha construït com el "un altre", el segon sexe. No obstant això, si afegim aportacions postmodernes a aquesta definició, hem de dir que el gènere no és un estat ni una cosa fixa, sinó una relació o un procés. Els seus continguts poden variar enormement. El gènere no és, doncs, un estat interior i estàtic, sinó una actuació que cada persona fa diàriament i de manera diferent segons els àmbits en els quals es mou. Els humans tenim capacitat per confirmar o negar el gènere que ens dona forma, ja que aquest és sempre una acció.

Per Judith Butler, per exemple, el gènere és un procés relacional dinàmic i creatiu que es realitza constantment. Tractaments feministes posteriors més recents, postestructuralistes o postmoderns generalment, han trencat amb la dicotomia sexe-gènere i han criticat el mateix concepte de *gènere*. En primer lloc, perquè el sexe no seria el punt de partida per a la construcció del gènere, sinó la seva dimensió física. El “gènere és una categoria social imposada sobre un cos sexual”. En segon lloc, perquè el gènere és una abstracció i una generalització que és cega a la diversitat, a la qüestió de classe i de raça.

Altres conceptes clau: androcentrisme i patriarcat

Per *androcentrisme* entenem ‘la visió del món en termes masculins’. És una manera de reconstrucció de l’univers des d’una òptica masculina, en què l’ego és un mascle i les dones són objectes, més que subjectes. El mascle és la referència, mentre que les dones són “l’altre”.

“Es dona quan un estudi, anàlisi o investigació s’enfoca des de la perspectiva masculina, únicament presentant l’experiència masculina com a central a l’experiència humana i, per tant, l’única rellevant, fent-se l’estudi de la població femenina, quan es fa, únicament en relació amb les necessitats, experiències i/o preocupacions del sexe dominant masculí. Dues formes extremes d’androcentrisme són la misogínia i la *ginopia*. La primera consisteix en el repudi al femení i la segona en la impossibilitat de veure el femení o la invisibilització de l’experiència femenina.” (Alda Facio).

Autors i autores han tractat de fer una tipologia d’androcentrismes. Vegem-ne exemples:

- Construcció de l’actor com a mascle. Quan les dones apareixen, ho fan com a objectes. Exemple: “la guerra intergrupala com a mitjà per aconseguir aliments, dones, esclaus...”.
- *Ginopia* o invisibilitat de les dones. Es produeix quan les dones són excloses de la recerca. Exemple: “la taxa d’atur és del 9 %, però en els joves menors de 25 puja al 12 %”.
- Interessos masculins sobre femenins. Trivialització de les experiències de les dones. Exemple: “a les causes de divorci, les dones parteixen d’arguments diferents dels que habitualment sostenen els homes”.
- Misogínia i culpabilització de les dones. Sovint s’acusa les dones de conducta inapropiada quan elles són víctimes de la conducta d’altres.
- Domini masculí / sotmetiment femení. Mutilació, degradació... Exemples: cremar les vídues, embenar els peus, obligatorietat de vestir el burca...

A causa de l’arrelament a la societat, pot passar-nos per alt aquest punt de vista androcèntric. Però si ho observem amb detall, en trobem múltiples exemples:

- Supergeneralització. Quan un estudi es fa només sobre un sexe però es presenta com si fos aplicable a ambdós sexes. O quan és impossible saber si s’aplica a un o a ambdós. Alguns exemples els tenim en el llenguatge sexista (quan s’usa un terme referit a un sol sexe però inclou els dos sexes), en els títols generals (per exemple, el mal tracte domèstic) o en conceptes generals

(per exemple, el sufragi universal a la Revolució Francesa, el concepte de fertilitat...).

- Insensibilitat de gènere. Ignorar el sexe com una variable socialment important, no considerar el sexe de tots els participants a la investigació (des dels subjectes investigats, els investigadors fins als autors de declaracions). També és senyal d'androcentrisme donar per fet que hi ha coses, accions, actituds pròpies d'un sexe o d'una identitat de gènere, i oblidar que, en realitat, hi ha molt pocs atributs que siguin específics del sexe.

Una de les maneres de combatre l'androcentrisme són les propostes d'anàlisi de la realitat des d'un enfocament de gènere.

El patriarcat és un concepte creat pel feminisme radical. Podríem definir *patriarcat* com 'la relació de poder directa entre els homes i les dones, en la qual els primers, que tenen interessos concrets i fonamentats en el control, l'ús, la submissió i l'opressió de les segones porten a terme efectivament els seus interessos'. Aquesta relació de poder provoca desigualtat entre els dominadors, els homes, i les subordinades, les dones. Aquesta opressió i subordinació està profundament i poderosament arrelada en l'organització o la socialització en rols de sexe. És una estructura primària de poder que es manté de manera intencionada i deliberada.

La societat patriarcal considera que la dona no té rellevància ni vàlua en comparació de l'home, i els homes són els que han d'ocupar predominantment els llocs de més poder a les empreses, a la política, al govern i, per descomptat també, a la família. Les dones tenen assignats espais físics i simbòlics que no han estat triats per elles i que no suposen el reconeixement ni el poder del col·lectiu genèric, que els homes es reserven per a ells mateixos.

L'origen d'aquesta desigualtat es remunta als pobles primitius, on per condicions adverses de la naturalesa i les eines precàries de què disposaven, era l'home qui sortia a buscar l'aliment, ajudat per la seva fortalesa física, mentre que la dona es quedava cuidant els fills i amb una servitud quasi permanent del seu cos, a causa de la menstruació, l'embaràs i el part. Aquest sistema patriarcal ha perpetuat aquest ordre jerarquitzat i per això ha elaborat tota una ideologia que el sustenta, fet que el dota d'una aparença científica.

L'èmfasi es posa en la diferència natural i en els factors culturals que donaren lloc a la construcció d'un "ideal" de dona, a qui s'assignaven determinades funcions socials, les domèstiques, i certes conductes com ara la dolçor, la paciència o la comprensió, les quals "per casualitat" eren les idònies per realitzar les tasques que li havien estat assignades amb anterioritat.

Grans filòsofs, que han estat considerats així, van deixar algunes reflexions sobre la dona i les seves casualitats:

- Aristòtil va dir que la dona és femella per la seva manca de qualitats, i que és incapaç de formar-se un judici propi, o de tenir criteris propis. Resta estancada en la mentalitat infantil.

- Tomàs d'Aquino ens definí la dona com un ésser sense substància pròpia, relegat al pla d'allò purament ocasional.
- Rousseau considerà que la dona havia perdut l'estat de naturalesa i s'havia convertit en un ésser fals, mundà i artificial, la regeneració de la qual l'obliga a aprendre a viure segons el seu origen. Per tant, la dona resulta que és un ser corporal, intuïtiu, sensible, dèbil en l'aspecte orgànic i inepta per a la lògica de la raó. Es conclou que la natura encadena la dona a l'home, ja que aquest és l'únic posseïdor del poder intel·lectual.

Quan s'educa les nenes i els nens amb aquesta ideologia androcèntrica, segons la qual la millor situació és aquella en què els homes són els dominadors i es va transmetent aquella idea de superioritat i de dominació d'un gènere sobre l'altre, aquests interioritzen una sèrie de mites sobre la masculinitat, com ara:

- La masculinitat és la forma més valorada de la identitat genèrica.
- El poder, la dominació, la competència i el control són essencials com a prova de masculinitat.
- La vulnerabilitat, els sentiments i les emocions en l'home són signes de feminitat i han de ser evitats. L'autocontrol i el control sobre els altres i sobre el seu entorn són essencials perquè l'home se senti segur.
- Un home que demana ajuda o tracta de trobar suport en altres mostra senyals de debilitat, vulnerabilitat i incompetència.
- El pensament racional i lògic de l'home és la forma superior d'intel·ligència per enfocar qualsevol problema.
- L'èxit masculí en les relacions amb les dones està associat a la subordinació de la dona a través de l'ús del poder i del control de la relació.
- L'autoestima es fonamenta primàriament en els assoliments i els èxits obtinguts en la vida laboral i econòmica.

Com a conseqüència d'això, un nen que creixi en aquesta cultura, que valora positivament la identitat masculina, separarà de manera ràpida i maldestre la seva identitat de la de la mare i, posteriorment, de la de tot el gènere femení. La nena que creixi en un ambient de característiques similars, aprendrà de seguida que el seu gènere està infravalorat, aprendrà els valors, les habilitats, les creences, etc. que li són propis per ser dona i tindrà sentiments sobre si mateixa positius i negatius. Vegem algunes definicions recents del concepte *patriarcat*:

- “El patriarcat és un ordre social genèric de poder basat en un mode de dominació, el paradigma del qual és l'home. Aquest ordre assegura la supremacia dels homes i d'allò masculí sobre la interiorització prèvia de les dones i d'allò femení. Així mateix, és un ordre de domini d'uns homes sobre altres i d'alienació entre les dones.” (Marcela Lagarde)
- “El patriarcat, lluny de tenir unitat ontològica estable, és un conjunt pràctic –és a dir, que es constitueix en i mitjançant un sistema de pràctiques reals i simbòliques i pren tota la seva consistència d'aquestes pràctiques. Un conjunt pràctic així només pot ser metaestable, per la qual cosa podríem dir que patriarcat és el conjunt metaestable de pactes –també metaestables– entre els mascles, a través del qual es constitueix el col·lectiu de mascles com a gènere-sexe i, correlativament, el de les dones (per aquesta raó, considerem que no té gaire sentit una tipologia abstracta de sistemes de gènere-sexe que

distingeixi analíticament la construcció cultural diferencial dels gèneres qualssevol d'ambdós, ja que en resulten sistemes de gènere-sexe amb dominant masculina o amb dominant femenina o bé igualitaris." (Celia Amorós)

- “El terme *patriarcat* conté una crítica política molt més important que el terme de *gènere*, que sembla un terme més acadèmic, més descriptiu i que pot fins i tot en algunes aproximacions analítiques ser simplement descriptiu. Un enfocament de gènere no és per força un enfocament feminista, tot i que els enfocaments feministes sovint són anomenats enfocaments de gènere, pel que són, però, compte!, no és ben bé el mateix.” (Alicia Puleo)

Diferència, desigualtat i discriminació en funció del sexe

Les societats patriarcals, a banda d'establir de manera arbitrària identitats, tasques i responsabilitats diferents per a cadascun dels sexes, atorguen un grau més alt de consideració als valors associats al sexe masculí per damunt dels associats al sexe femení.

La diferència sexual per si mateixa no és raó de desigualtat. L'atribució de valors i de poder diferent a cadascuna de les categories, en aquest cas home i dona, és el que transforma la diferència en desigualtat.

La desigualtat es refereix a les diferents oportunitats que tenen homes i dones per accedir a béns i recursos, com poden ser la salut, l'educació, l'habitatge i el treball, i també a l'autonomia, l'accés a la informació, la presa de decisions, i la presència i la visibilitat públiques.

Amb tot això no es busca amagar les diferències i promoure la uniformitat i l'homogeneïtat entre les persones, sinó remarcar que cal garantir les condicions d'igualtat i, a la vegada, respectar la diferència. Una cosa i l'altra són compatibles.

Una de les expressions de la desigualtat de gènere és la discriminació sexual. Les discriminacions poden servir tant per beneficiar un grup social com per perjudicar-lo, però en la societat de què formem part, les dones han patit més discriminacions negatives, és a dir, un tractament desigual amb conseqüències perjudicials, a diferència de les discriminacions atorgades als homes davant de situacions semblants (Izquierdo, 1998: p. 29).

Actualment, en el món occidental, el marc normatiu preveu la no-discriminació per raó de sexe, és per això que és menys probable trobar discriminacions directes. Tot i així, proliferen les discriminacions indirectes, actes aparentment neutres que, a la pràctica, determinen un impacte advers en el col·lectiu femení sense trobar justificació en un motiu aliè al sexe.

- *Diferència*: diversitat de trets que donen identitat a les persones a causa del seu origen o les opcions personals i que, no tan sols afavoreixen altres persones, sinó que enriqueixen i afegeixen valor a qualsevol tipus de grup humà.
- *Desigualtat de gènere*: situació social en què hi ha una relació entre homes i dones caracteritzada principalment per la subordinació de les dones respecte

als homes en la majoria d'àmbits de la vida i per un grau diferent d'accés a recursos i a informació. Les desigualtats de gènere tenen l'origen en el desenvolupament de les societats sexistes, androcèntriques i patriarcals.

- *Discriminació*: distincions i pràctiques socials de caràcter arbitrari i desigual envers una persona o un col·lectiu per motius de sexe, ètnia, ideologia, edat, opció sexual o qualsevol altre que atorgui identitat.
- *Discriminació directa*: situació de desigualtat clara, objectiva i contrària a les normes establertes que es pot verificar directament sense recórrer a l'anàlisi complementària.
- *Discriminació indirecta*: maneres d'actuar o conjunt de regles que semblen neutres però que, a la pràctica, produeixen efectes discriminatoris per a una determinada categoria o sexe. Fa referència a la discriminació camuflada i de la qual no es pot comprovar l'existència directament.

La diferència, per tant, tampoc és per definició discriminatòria, el problema és que s'estableixen relacions de subordinació entre aquestes mateixes diferències, i aleshores sorgeix la discriminació.

La desigualtat i la discriminació existent entre homes i dones són els que generen l'existència de situacions de domini, d'abús, d'opressió, de subordinació i de desavantatge d'uns per damunt dels altres davant la realitat i les oportunitats socials. La materialització més devastadora d'aquesta relació de domini i abús dels homes envers les dones ha estat i és la violència masclista, la violència que s'exerceix contra les dones pel sol fet de ser-ho.

Font: Alberich González, Neus; Nogueiz Castosa, Sílvia. *Joves i inclusió social: conceptes bàsics, interculturalitat i gènere*. [Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 3.0 Espanya de Creative Commons](#) . EAPC.

Masculinitats

"...el género masculino viene definido desde las esferas sociales y culturales, y no por imperativos biológicos. La conciencia de esto ha comportado que lo masculino tome perspectiva, artificiosidad, por lo que se está en disposición de actuar sobre aquello que se denomina masculino." (Alcoba y Puigvert; 2007, p. 23)

Els homes van construir la seva identitat sexual a partir d'una masculinitat hegemònica i heterosexual, que durant molt temps va ser presa com a referent social. A banda del gènere, la construcció de la masculinitat tradicional està també relacionada amb altres categories, com la classe social, l'ètnia i l'orientació sexual. La masculinitat hegemònica s'entén la raça blanca, amb poder adquisitiu i heterosexual.

D'acord amb Connell, la *masculinitat hegemònica* es pot definir com la *configuració de la pràctica genèrica que encarna la resposta correntment acceptada al problema de la legitimitat del patriarcat, la que garanteix (o es pren per garantir) la posició dominant dels homes i la subordinació de les dones.*^[1]

Aquesta manera de construir-se com a home deia als barons que havien de ser forts, ser els millors, que les relacions basades en la competència donen poder. A ells, se'ls va dir que tenien el poder de la racionalitat, que sempre haurien de saber què fer, que haurien de ser els proveïdors econòmics de la família i protegir les dones, pobres éssers inferiors i indefensos, poc dotats d'intel·ligència però hàbils sense igual per als destins de la casa i la criança dels nens i nenes.

La masculinitat hegemònica defensava que l'autoritat és masculina i s'exerceix amb força física, i durant segles els homes juraven que l'honra es renta amb sang i amb aquesta sang van tacar la història, perquè l'home, que és un vertader *mascle*, sap i vol barallar-se. I durant aquests mateixos segles, els homes van perdre la possibilitat d'abraçar els seus fills i filles, de jugar amb ells, de sentir-se tristos i de plorar sense remordiment ni vergonya, de tenir relacions de parella i no dominants amb les dones.

En la masculinitat hegemònica hi havia la certesa implícita que un home té un desig sexual sense límits per a totes i per a qualsevol dona i mai per un altre home. Així, la fidelitat va ser durant segles acceptada com una impossibilitat per als homes però imprescindible en una dona. Els homes van aprendre abraçades i carícies de conquesta i no de compartir i sentir.

L'amor no era possible entre dos éssers amb genitals iguals i durant gaires segles. L'home que desitjava sexualment o amorosament altres homes era vist com la negació del masculí, era associat a la dona, considerada com el costat feble de l'espècie humana. L'homosexualitat, en la ideologia patriarcal, "*és el celler de tot el que és simbòlicament expel·lit de la masculinitat hegemònica, (...) associant-se fàcilment a la feminitat*".^[2] L'homosexualitat va ser durant molts i molts segles considerada com una malaltia, com una desviació de comportament d'homes i dones, com una amenaça per a la divisió sexual del treball i de la vida tan ben establerta. I els homes van aprendre que entre homes no hi ha tendresa.

La masculinitat hegemònica, exercida durant segles pels homes, va ser també construïda per les dones, perquè té a veure amb l'exercici de les formes apreses socialment de ser home i de ser dona. Les formes de construir-se home i dona s'han reproduït a través dels temps, en cada societat, en cada família, en cada persona, home i dona.

Però també, al llarg del temps, va haver-hi resistències a l'hegemonia dels cossos empresonats en relacions desiguals. En particular en els anys setanta, les importants conquestes de les dones a l'entrada al mercat de treball, en el control del seu cos i de la reproducció, junt amb la seva implicació en les lluites polítiques de l'època que cada vegada anava a més, va fer moure la identitat masculina hegemònica, la qual cosa va afectar necessàriament els barons i va comportar una *crisi de la masculinitat*. Aquesta crisi va permetre als homes repensar la seva forma de ser home, començar a alliberar-se de la camisa de força d'aquesta masculinitat hegemònica i a desitjar i provar altres formes de ser home.

Així, fins i tot essent relativament pocs i poc divulgats, és fonamental parlar sobre l'estudi de les masculinitats (*Men's Studies*), és a dir, els corrents teòrics que

estudien la masculinitat, i que s'han dedicat a *la visibilització i crítica de l'existència d'una masculinitat hegemònica i dominant, excloent i agressiva, model genèric per a la dominació del baró sobre les dones i sobre altres barons*.^[3] Van sorgir en la dècada dels vuitanta, a Estats Units, Canadà, Anglaterra i Suècia, i van guanyant cada vegada més investigadors i investigadores.

"Alguns dels autors més rellevants fan referència a la construcció social de la masculinitat i de l'emergència d'una masculinitat hegemònica que no sols oprimeix les dones, sinó altres masculinitats subordinades (Connell, 1995; Kaufman 1997; Kimmel, 1997). Així mateix, no és possible entendre aquests estudis sense els antecedents del feminisme tant polític com acadèmic. Un altre antecedent d'importància és el desenvolupament dels estudis gais que són representatius dels primers homes que comencen a preguntar-se sobre la seva identitat i a trencar amb la masculinitat hegemònica".^[4]

Al contrari dels feminismes, la creació de moviments socials en aquest camp de les masculinitats no és tan profusa, però els seus objectius són clars:

"Què és el que pretenen els moviments reivindicatius de les masculinitats actualment? No es pretén lluitar 'contra' les dones o el feminisme, ja que no se'ls veu com a moviments antagònics, sinó com a grups coincidents, si més no en dos punts bàsics: en el d'ampliar els conceptes de democràcia i d'igualtat i en l'objectiu de tractar de 'construir una explicació teòrica que els permeti transformar les seves vides' d'una manera menys dolorosa i des de la pràctica en la quotidianitat, per forjar-se una nova identitat que, com a homes, els impedeixi continuar sent opressors".^[5]

Així, s'observa un creixement en el nombre d'organitzacions d'homes contra la violència masclista i l'impacte que fan, que donen suport a les lluites de les dones (pro feministes), o que organitzen grups de suport per repensar la construcció dels seus rols de gènere d'una manera més equitativa i socialment justa.

"Si la masculinitat s'aprèn i es construeix, no hi ha dubte que també pot canviar." (Badinter; 1993, p. 45).

Font: *Maleta pedagògica. Un equipatge per a la interculturalitat*. Fundació Surt. Mòdul 1 sobre equitat de gènere.

[1] Connell, R. W. "La organización social de la masculinidad". A: Teresa Valdés y José Olavaria (ed.). *Masculinidades, poder y crisis*. Flacso: Xile, Santiago, Isis Internacional, 1997, p. 39.

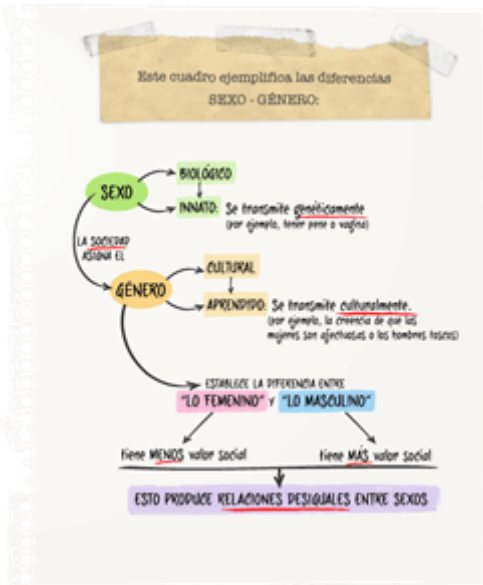
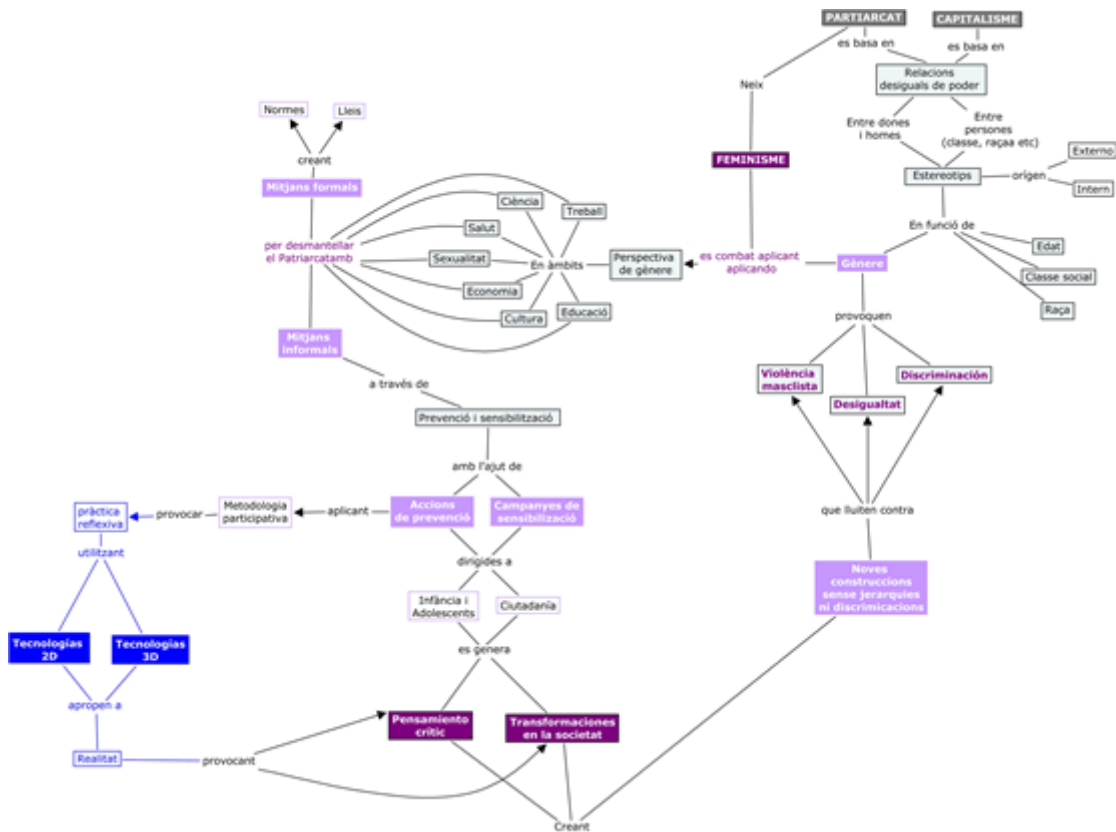
[2] Connell, R. W. "La organización social de la masculinidad". A: Teresa Valdés y José Olavaria (ed.). *Masculinidades, poder y crisis*. Flacso: Xile, Santiago, Isis Internacional, 1997, p. 40-41.

[3] Garcia, Carlos i Gómez, Freddy. *La masculinidad como campo de estudio y de acción social*. Universidad de Antioquia, 2000.

[4] Benno de Keijzer. *Hasta donde el cuerpo aguante: género, cuerpo y salud masculina*.

[5] Alfonso Hernández. *¿Masculinidad o masculinidades?*

Altres materials de suport

Sexisme

- *Señoras que hablan de música*
- *¿Reproduces sexismo? (MP3/MP4)*

Amor romàntic

- *Fundación de Mujeres.*

Masculinitats

- *Transformar els homes. Un repte social.* Daniel Gabarró.

Mòdul 2. Què en sabem de la violència masclista? Com és la violència masclista en les parelles joves?

Objectiu pedagògic

- Aproximar-nos als diferents elements per entendre i reconèixer la problemàtica de la violència masclista en l'àmbit de la parella (tradicionalment minimitzada i ocultada) per tal de prevenir-la.
- Treballar els diferents estereotips i mites entorn de la violència masclista i desconstruir-los.
- Conèixer les diferents formes i àmbits en què es manifesta la violència, incloent-hi els micromasclismes.
- Conèixer com s'inicien les relacions d'abús i les dinàmiques que s'estableixen en aquestes relacions abusives.
- Millorar la capacitat de detecció d'abús en les relacions de parella i conèixer els recursos imprescindibles per fer front a aquesta situació.

Paraules clau: violència masclista, violència psicològica, violència física, violència sexual, violència econòmica, cibermasclisme, micromasclisme.

Tema 1. De quina violència estem parlant?

- Multicausalitat de la violència masclista

Dinàmica: Anàlisi de la premsa

Font

LAGUNA ACEVES, Elena; PORCEL GARCÍA, Esther. *La necesidad de la prevención ante la violencia de género*. Barcelona: Eudalter, 2008

Objectius

- Potenciar la capacitat de reflexió i d'anàlisi dels mitjans de comunicació.
- Fomentar una visió crítica de les notícies sobre violència de gènere.
- Conèixer alguns factors determinants de la violència envers les dones.
- Reflexionar sobre els estereotips relacionats amb els rols de gènere.
- Afavorir la comunicació a través del diàleg i el debat.

Descripció

Dividim la classe en grups de quatre persones i repartim els diaris del mes a cadascun. Els i les joves hauran de retallar aquelles notícies que considerin que tenen a veure amb la violència de gènere. Es tracta de conèixer quines idees tenen sobre aquest tema i de reflexionar sobre com els mitjans de comunicació, inclosa la televisió, tracten aquesta problemàtica. Utilitzarem la notícia de l'annex 0 (està en un arxiu Word dins de la mateixa carpeta) per iniciar el debat sobre els factors i les bases de la violència de gènere (desigualtat entre els gèneres, els diferents rols dins de la família, els estereotips de gènere, la influència de la literatura popular, el cinema i les tradicions culturals, etc.) i per comparar els enfocaments diferents que poden plantejar els mitjans de comunicació: des d'aquelles notícies que només comptabilitzen els assassinats de dones en mans de les seves parelles o exparelles, les que donen tots els detalls de les agressions i la mort, les que busquen els culpables d'aquesta problemàtica, fins a les notícies que fomenten la reflexió i la prevenció, que són les més educatives però les menys presents en la premsa diària.

Materials a utilitzar

Diaris de notícies del mes, tisores.

Paraules clau

Factors de la violència, desigualtat, rols, estereotips, mitjans de comunicació, agressions.

Dinàmica: Piràmide de la violència

Font

Talla amb els mals rotllos. Institut Català de les Dones. Secretaria de Joventut i Departament d'Educació, 2009.

Objectius

Identificar diferents tipus de violència i els seus graus d'intensitat, legitimació social i tolerància personal envers aquestes violències.

Descripció

Conèixer que la violència va més enllà de les manifestacions físiques. Saber que fer mal a algú amb insults o menyspreus també és un tipus de maltractament. Ser conscients que hi ha un tipus de violència més tolerada i una altra que no ho és tant per la seva visibilitat i impacte, tant en l'àmbit social com en el personal, o per estar més o menys normalitzada. Reconèixer l'abús des del principi és bàsic per aturar el cicle de la violència.

Es demana al grup que diguin què és el primer que pensen quan es diu la paraula *violència*. El grup va dient paraules i qui dinamitza les apunta a la pissarra. Generalment sorgeixen, d'una banda, formes de violència (per exemple, apunyalat), de l'altra, conseqüències d'aquesta (per exemple, impotència), que s'intentarà escriure en columnes diferents.

Seguidament, es dibuixarà a la pissarra una piràmide, amb una línia més o menys al mig. A la part de dalt es col·locaran les formes de violència visibles o penades per la llei, a la de baix les més invisibles o no (o poc) penades.

S'agafa una paraula i el grup ha de decidir on es col·loca, també en funció de la seva intensitat (per exemple *matar* a la punta de la piràmide). Obrim el debat:

Què veuen en aquest dibuix?

Què en pensen?

Cal que analitzin cada paraula i diguin per què creuen que és tolerada o no tolerada. Es reflexiona sobre les que permetem/no permetem i les que fem/no fem. Seguidament s'avaluen les conseqüències d'aquestes violències (per exemple, "fer-te mal" t'ho pot provocar un cop, i una humiliació?).

Paraules clau

Legitimació social, tolerància, tipus de violència, graus d'intensitat de la violència, violència tolerada, violència socialment no tolerada.

Tema 2. Quins estereotips i mites entorn la violència masclista existeixen?

- Desmuntem mites
- Eines per desmuntar: l'apoderament

Dinàmica: Mites i violència

Font

Talla amb els mals rotllos. Institut Català de les Dones. Secretaria de Joventut i Departament d'Educació, 2009.

Objectius

Reflexionar sobre els mites i les falses creences entorn de la violència masclista.

Possibilitar el debat entorn de la construcció dels mites i el motiu de la seva existència. Analitzar els mites i contrastar-los amb la realitat per poder-los desmuntar.

Descripció

Es fan quatre grups, cada un analitzarà els mites de cada una de les columnes, amb la finalitat de treballar-los millor. Dins de cada grup es poden fer parelles que representin la diversitat d'opció sexual i cada una treballarà de dos a tres mites.

Es deixen uns quinze minuts per fer-ne l'anàlisi, i un cop finalitzada es posa en comú. Es passen les preguntes següents per fer-ne l'anàlisi:

- Per què serveixen els mites? D'on surten?
- Aquests mites són causa de violència?
- Tots ho són? Només algunes parts? Quines sí? Quines no?

Per grups aniran compartint amb el grup gran les conclusions que han extret de les seves reflexions i la resta de grups complementaran la informació que creguin convenient. La persona dinamitzadora s'encarregarà de concloure el diàleg de manera que els mites quedin contrastats amb la realitat i es vagin desmentint. Devolucions clares per als joves.

Creure els mites de manera dogmàtica només ajuda a perpetuar i a justificar tota forma de violència. Fixeu-vos en les persones del vostre voltant, pregunteu, poseu-vos a la seva pell, analitzeu diferents situacions, comenteu-ho amb les amigues i amics. D'aquesta manera farem una tasca molt més acurada i cadascú i cadascuna de manera individual o col·lectiva podrà verificar si els mites estan sustentats sobre una teoria real o bé només són fal·làcies per mantenir una situació de poder que només beneficia una part de la població.

Llista de mites

<p><i>La violència en la parella...</i> És un tema de moda. És el resultat de l'alcoholisme. Es deu a la falta de feina. Es dona en persones sense cultura. No té lloc a les societats avançades. És inevitable per naturalesa. No és un problema greu. Es desencadena entre les persones malaltes. És cosa del passat. Pot passar quan les persones se separen. És el resultat de "l'alliberament de la dona". És més freqüent en famílies problemàtiques</p>	<p><i>Les dones maltractades....</i> Són mestresses de casa sense recursos propis. Provoquen la violència. Són amants de la violència. No saben viure d'una altra manera. No diuen la veritat. Són passives i dependents. Són incultes. Són dones d'una altra generació. Estan malaltes. No volen separar-se. No es deixen ajudar. Busquen homes violents. Maltracten psicològicament l'home</p>
<p><i>Els homes violents...</i> Són alcohòlics Estan malalts. Perden el control amb facilitat. No tenen cultura. Pertanyen a grups marginals. Són masclistes. Són molt primaris. No saben parlar. Estan "fets a l'antiga". Són homes separats que han perdut els seus drets. Són persones impulsives. Tots els homes ho són. No són tendres. Són homes sense treball ni diners.</p>	<p><i>La solució seria...</i> Que els jutges actuessin més. Que les penes de presó fossin més severes. Que les dones ho denunciessin. Que les persones tinguessin més cultura Que desaparegués el masclisme. Que els homes violents entenguessin que han de deixar de ser-ho. Que hi hagués més cases d'acollida. Que les dones tinguessin més accés al treball remunerat. Que disminuís l'alcoholisme. Que les dones no ho toleressin. Que hi hagués menys violència a la televisió. Que les dones aguantessin més.</p>

Paraules clau

Mites envers la violència, causes de la violència, relacions de domini, estereotips.

Dinàmica: Els mites de la violència

Font

GARCIA SALOMON, Montserrat. Els paranys de l'amor. Material per treballar la prevenció de relacions abusives amb adolescents i joves. Barcelona: Ed. Octaedro, 2006.

Objectius

- Interessar-se pel fenomen de la violència envers les dones.
- Analitzar algunes causes de la violència de gènere.
- Adoptar una actitud de reflexió i d'anàlisi crítica respecte a les relacions intergenèriques.
- Identificar els tòpics i les justificacions socials inadmissibles respecte al fenomen de la violència que pateixen les dones.

Descripció

Disposem d'un joc de quaranta-cinc targetes. En cada una hi apareix l'enunciat següent: "La violència dels homes envers les dones té lloc perquè..." i en cadascuna de les targetes apareixen respostes que reflecteixen tòpics, creences, explicacions respecte al fenomen de la violència envers les dones. Aquestes respostes hauran de ser valorades per tal de seleccionar aquelles que el grup consideri que expliquen millor aquest fenomen.

Hi ha tres tipus d'explicacions que posarem a la pissarra a fi de classificar totes les targetes:

- Culpen les dones del problema.
- Justifiquen les actuacions dels homes.
- Raons de tipus estructural.

Indicacions metodològiques:

- Disposar el grup en semicercle i fer una breu explicació de la dinàmica.
- Distribuir les persones en grups de quatre o cinc persones.
- Repartir les quaranta-cinc targetes als grups. Cada grup té unes quantes per tal d'escollir-ne les que creu que expliquen el fenomen de la violència envers les dones. El grup també pot demanar comodins (targetes en blanc) per escriure altres explicacions que consideri que cal tenir en compte per explicar el fenomen. La selecció de les targetes es farà de manera ràpida, no més de dos minuts.
- Debatre on cada grup argumentarà la seva selecció i les dificultats i argumentacions aportades durant el procés de deliberació.

Algunes idees per introduir en el debat són:

Posar de manifest que no hi ha una sola causa que expliqui el fenomen, sinó que cal entendre aquesta problemàtica com a multicausal.

Fer veure que hi ha elements que podem considerar facilitadors de la violència (drogoaddicció, atur, marginació, etc.), però en cap cas poden entendre's com a desencadenament del fenomen.

Destacar que es tracta d'un problema que s'ha d'interpretar tenint present el seu triple caràcter social, històric i cultural.

Materials a utilitzar

Joc de quaranta-cinc targetes (s'adjunta el fitxer: targes.doc)

Targetes en blanc

Paraules clau

Creences, estereotips, violència estructural.

Tema 3. Quins tipus i formes d'abusos hi ha i quines característiques tenen?

- Formes de violència masclista
- Àmbits de la violència masclista
- Cibermasclisme (sexting, grooming, texting, flirttexting, tothing, bluedating, sextorsió, sexcàsting, webcast, ciberassetjament)

Dinàmica: Tipus, formes i graus

Font

Talla amb els mals rotllos. Institut Català de les Dones. Secretaria de Joventut i Departament d'Educació, 2009.

Objectius

Conèixer les diferents formes de violència que hi ha ens fa més hàbils a l'hora de reconèixer una situació d'abús. Cal dir que en una relació de parella pot haver-hi més d'una situació de violència, tot i així, cada una d'aquestes situacions, per separat, té la funció de sotmetre una persona, i totes elles al mateix nivell fan mal i destrueixen l'autoestima i a la llarga la vitalitat de la persona.

- Reflexionar sobre les diferents tipologies de violència masclista.
- Diferenciar situacions de violència en les relacions de parella.
- Prendre consciència de l'existència d'actituds violentes acceptades socialment.

Descripció

Disposem el grup en forma d'*u* per explicar el funcionament i les normes de la dinàmica següent (cal permetre parlar a tothom que vulgui, respectant torns de paraula, sense insultar ni desvalorar cap opinió, i crear un ambient de llibertat i respecte). Tot seguit expliquem al grup que es distribuïran en petits grups de cinc a vuit persones (màxim quatre grups). A cada un els repartirem una sèrie de targetes que hauran de contextualitzar prèviament i després identificar si es tracta de violència o no, i de quin tipus (5 minuts).

Es deixa temps perquè sorgeixi el debat als grups petits sobre les diverses situacions que els hem plantejat. Un cop acabada l'activitat, tornem a distribuir la classe en forma d'*u* (15 minuts).

Mentre es porta a terme el debat en grups petits, enganxem el mural a la paret, en què hi haurà diverses columnes on es diferencien: violència física, violència sexual, violència psicològica, violència social, violència econòmica, no-violència i els àmbits en els quals s'ubiquen. Cada grup explicarà a la resta les situacions

que els ha tocat, exposaran quin tipus de violència creuen que és i ho enganxaran a la columna que hagin decidit (20 minuts).

Després de col·locar cada situació a la columna que creguin que la defineix, la resta dels grups hi podran intervenir per donar la seva opinió. Es pot crear debat i, en el cas de desacord, intentar arribar a un consens per ubicar la targeta en un altre lloc (15 minuts).

Finalment, cal arribar a unes conclusions d'acord amb tot allò que s'ha anat dient durant el debat i donar una definició dels conceptes bàsics que s'han treballat (5 minuts).

Situacions:

1. En una discoteca, una noia diu a la seva amiga: "Algú del costat de la barra m'acaba de fotre mà!" (Violència sexual en l'àmbit social.)
2. Enmig d'una conversa d'un grup d'amics, un noi diu a la seva noia: "Tens el cap ple de vent! No diguis res que encara faràs el ridícul." (Violència social en l'àmbit de la parella.)
3. Arriba la festa de final de curs i en Sergi va a buscar la seva amiga Sílvia a casa. Quan la veu sortir li diu: "Això et queda fatal, tia!" (No-violència.)
4. En Joan i la Marta es van casar l'any passat. Un dia, mentre passegen, ell entra a un caixer, perquè vol actualitzar la llibreta, i diu a la Marta: "Has tornat a treure diners del compte sense avisar-me? Que sigui l'última vegada que no em demanes permís!" (Violència econòmica en l'àmbit de la parella.)
5. En Rafel diu al Joan: "Si no m'acompanyes al cine és perquè no m'estimes prou!" (Violència psicològica en l'àmbit de la parella.)
6. L'Anna diu a la Núria, la seva millor amiga: "En Manel n'està tant de mi! En tot moment m'està escrivint missatges preguntant on sóc i amb qui, i si el trobo a faltar..." (Violència psicològica en l'àmbit de la parella.)
7. En Joan i la Maite estan sortint junts i ara fa dies que no es veuen, han quedat per prendre alguna cosa. Quan ella arriba, ell li diu: "Tia, et veig molt canviada, no sé què deu ser, que t'has engreixat?" (Pot ser violència psicològica.)
8. En una oficina el cap comunica a la seva secretària: "Si en menys de mitja hora no tens tots els informes acabats, te la carregaràs!" (Violència psicològica en l'àmbit laboral.)
9. Un amic diu a un altre: "Aquesta nit fotrè un clau! Ja veuràs si xalaré!" (Violència sexual en l'àmbit social.)

10. Mentre passegen, la Maria i l'Anna es creuen amb una coneguda que les saluda i l'Anna diu a la Maria: "No m'agrada que miris altres noies quan estàs amb mi." (Pot ser violència psicològica en l'àmbit de la parella.)
11. És cap de setmana i la Maite decideix anar a comprar per fer el sopar, ho comenta a en Miquel, el seu home, i ell li respon: "Aquí et deixo vint euros per anar a comprar, quan s'acabin prou!" (Violència econòmica en l'àmbit de la parella.)
12. Un matí a la feina la Rosa comenta al seu company: "No entenc perquè tenim sous diferents, si fem la mateixa feina i vam entrar a treballar a la vegada!" (Violència econòmica en l'àmbit laboral.)
13. Hi ha fires al poble del costat d'on viuen el Martí i la Núria. Un grup d'amics i amigues truquen al Martí perquè hi vagin a prendre alguna cosa plegats i ell els diu que hi anirà ell sol i no li dirà res a la Núria, perquè així s'ho passarà millor. (Violència psicològica en l'àmbit de la parella.)
14. La Maria ha quedat amb les seves amigues de la infància per sopar després de molt temps sense veure's. Quan la seva parella se n'assabenta, li diu que ella també anirà a sopar amb elles, perquè no té perquè anar-hi sola. (Violència psicològica en l'àmbit de la parella.)
15. L'Ester ha quedat amb les seves amigues, però com sempre, no hi pot anar perquè l'Oriol no li ho permet, ja que prefereix que es quedin a casa tots dos sols. (Violència psicològica en l'àmbit de la parella.)
16. La Sònia ha d'anar a treballar i ja fa estona que busca uns pantalons que s'acaba de comprar i no els troba. Quan va a la cuina a esmorzar, veu els seus pantalons a la brossa, i s'adona que els ha llençat la Marta. (Violència psicològica en l'àmbit de la parella.)
17. El Toni i l'Anna estan enfadats i gairebé no es parlen, i ell, per venjar-se, quan arriba casa obre la gàbia del periquito de l'Anna i deixa que s'escapi volant. (Violència psicològica en l'àmbit de la parella.)
18. Els amics d'en Josep acaben d'explicar-li que han vist la seva xicota, la Júlia, enrotllant-se amb un altre noi el cap de setmana, i quan ell la veu li dóna una bufetada. (Violència física en l'àmbit de la parella.)

Paraules clau

Tipus de violència, violència física, violència psicològica, violència sexual, violència econòmica, àmbits de la violència, violència en l'àmbit.

Dinàmica: Identificant violències

Font

GARCIA SALOMON, Montserrat. Els paranys de l'amor. Materials per treballar la prevenció de relacions abusives amb adolescents i joves. Barcelona: Ed. Octaedro, 2006.

Objectius

- Distingir diferents tipus de violència (física, psicològica, sexual, econòmica, social, estructural, etc.) aportant exemples concrets.
- Ser conscient de l'existència d'actituds, conductes i comportaments que són manifestacions d'abús i de violència malgrat que no ens ho semblin aparentment.
- Comprovar com és d'habitual el recurs a l'exercici de la violència en la nostra quotidianitat, bé exercint-la, bé rebent-la i, per tant, patint-la.

Descripció

A partir d'una sèrie de frases que descriuen situacions o són presents per l'abús i la violència, reflexionem entorn dels diferents tipus de violències.

Disposarem el grup en semicercle i farem una breu explicació de la dinàmica.

Farem subgrups de quatre o cinc persones i els repartirem diferents targetes amb les frases perquè reflexionin i facin tots els comentaris que desitgin sobre el seu significat. Finalment, parlaran sobre quins tipus de violències hi apareixen.

Posarem en comú les reflexions de cada subgrup. S'aniran llegint les frases d'una a una fent tots els comentaris que els suggereixin. També caldrà comentar quins tipus de violència queden reflectits en cadascuna. Aleshores, una de les persones conductores del taller enganxa a la pissarra o a la paret les targetes dels diversos tipus de violències i els demana que facin les correspondències oportunes.

A més, podem anar introduint les reflexions següents durant el debat:

- Què podem considerar com a acte violent?
- La violència pot presentar diverses modalitats. Hem de ser conscients de la importància i la gravetat psicològica, sexual, econòmica, social, institucional, etc.
- Pel que fa als diversos tipus de violències, cal constatar que sovint es presenten units.
- Introduir el concepte de violències de gènere, és a dir, les que pateixen les dones pel fet de ser-ho. Es pot repassar el cicle vital de les dones per tal de visualitzar-ne algunes: avortaments selectius, infanticidis,

mutilacions sexuals, violacions, prostitució, tràfic sexual, assetjament sexual, maltractament de la parella, etc.

- Cal comentar que l'exercici de la violència afecta negativament tant la persona que la pateix com la persona que l'exerceix.
- Saber quin paper prens davant una situació de violència que afecta alguna persona propera o algú que no coneixem.

Material a utilitzar

- Targetes amb frases que descriguin diverses situacions causades per abús o violència, escrites en cartolines que hagin aportat les persones conductores del taller (annex 1).
- Frases que descriguin diverses situacions causades per l'abús o la violència plantejades pel grup en el transcurs de la dinàmica.
- Targetes amb diferents tipus de violències (annex 2).
- Goma per enganxar material a la pissarra o la paret.

Annex 1. Frases sobre situacions

Si no véns amb mi a la festa és que no m'estimes de debò.

No tens ni idea del que parles. Tu, més mona calladeta.

Els diners millor els administro jo, això dels números no està fet per tu.

Deixa-ho, ja ho pago jo. M'agrada demostrar-te quant t'estimo.

Un home i una dona que fan la mateixa feina cobren salaris diferents.

Tocar el cul a alguna persona aprofitant la foscor de la discoteca.

T'he donat una bufetada perquè em sembla que és l'única manera que ho entenguis!

Exigir a la parella mantenir relacions sexuals sense usar preservatiu.

Insistir a la parella a tenir relacions sexuals malgrat saber que l'altre no en té ganes.

Rebre missatges constants al mòbil, procedents de la parella, del tipus: Què estàs fent? On ets ara? Amb qui estàs? Penses amb mi?

Explicar a una altra persona algun secret compartit amb la parella. Escull: jo o la teva colla.

Annex 2. Tipus de violències

Violència física

Violència psicològica Violència sexual

Violència econòmica

Violència social

Paraules clau

Violència física, violència psicològica, violència sexual, violència econòmica, abús, quotidianitat.

Tema 4. Micromasclistes... microviolències

- Poder i gènere
- Tipologies de micromasclismes

Dinàmica: Micromasclismes

Font

Jo vull ser radical! Guia educativa per treballar la construcció d'identitat de gènere a 4rt d'ESO i batxillerat. Fil a l'Agulla. Barcelona: Edualter.

Objectiu

Analitzar conjuntament el concepte de *micromasclisme*.

Identificar els micromasclismes en la nostra vida i el nostre entorn.

Buscar alternatives compartides per desterrar els masclismes de les nostres vides.

Descripció de l'activitat

Fem grups de quatre persones i llegim conjuntament el text següent en què Luis Bonino distingeix quatre tipus de micromasclismes: utilitaris, encoberts, de crisi i coercitius.

“Els Mm **utilitaris** es porten a terme especialment en l'àmbit de les responsabilitats domèstiques i suposen l'aprofitament de la disposició femenina per a la cura i la no-responsabilització dels homes en allò domèstic. Es naturalitza el seu rol de cuidadora (de la parella, els fills...) i de sustentadora del vincle i de la comunicació; se li fan requeriments més o menys subtils... (“On és la meva camisa?” Significa: “Busca-me-la i dona-me-la.”); en nega la reciprocitat de la cura perquè jo no sé..., etc.

Els Mm **coercitius** serveixen per retenir poder fent servir la força psicològica o moral masculina. Suposen, per exemple, l'ús abusiu de l'espai físic (el sofà, el millor lloc per veure la televisió) i del temps per a si mateix (descans, oci a costa de la feina d'ella...). També suposa apel·lar a la superioritat de la lògica masculina quan les dones s'expressen (“Una mica de serietat, el que dius són ximpleries”).

Els Mm **encoberts** “intenten amagar l'objectiu d'imposar les pròpies raons abusant de la confiança i credibilitat femenina”. Generen manca d'intimitat mitjançant el silenci, l'aïllament, el mal geni manipulador i el menyspreu. Aquest últim suposa, d'una banda, no reconèixer la vàlua de les dones, les seves necessitats, els valors, les aportacions que fan al benestar masculí i familiar i, de l'altra banda, sobrevalorar el poc que aporta l'home, vivint allò escàs com a valuós.

També és Mm encobert la pseudonegociació (parlar però sense negociar en realitat perquè ell no es mourà de la seva posició), la innocència culpabilitzadora (“Exageres, estàs boja!”) i l’autojustificació (tirar pilotes fora, fer-se el ximple, ser el bo o l’inexpert, menysvalorar els propis errors...).

Els Mm de **crisis** es donen en moments en què augmenta l'autonomia femenina o es produeix una pèrdua laboral de l'home o una limitació física. Es tracta de situacions en les quals la dona demanda més igualtat i l'home recorre a una mena de resistència passiva (“Tu sabràs què fer amb la casa si decideixes treballar fora!”); es dóna temps (posterga el canvi fins al cansament d'ella o un ultimàtum de separació); aguanta l'envit (fins que es cansi) o critica l'estil (“Si m'ho diguessis d'una altra manera”).

Els efectes dels Mm sobre les dones són: o sobrecàrrega psicològica, disminució de les seves reserves emocionals i d'energia per a si i per al desenvolupament dels seus interessos vitals o inhibició del poder personal. El desenvolupament personal es fa lent. Augmenten les actituds defensives, de queixa ineficaç. Es recorre a la mà esquerra per recuperar poder o inhibició de la lucidesa mental (tontificació). Hi ha un bloqueig de les accions valentes, crítiques, eficaces o una deterioració de l'autoestima i de l'autocredibilitat. Comporten inseguretat, incompetència, impotència... o malestar difús, irritabilitat crònica...

Els efectes en la parella són: o relació asimètrica, no igualitària, autonomia dels homes a costa de les dones, supremacia dels interessos dels homes... o culpabilització a la dona per la deterioració del vincle. Ella es queixa inútilment, ell s'immunitza no escoltant. El mandat de gènere fa que la dona s'autoinculpi i que no es reconegui el masclisme o la convivència es converteix en una guerra freda, en un lloc on la dona no es pot relaxar.

Tornem al gran grup tot fent una rotllana i els animem a compartir els micromasclismes que reconeixen en el seu entorn més immediat. Per tal d'orientar el debat podem fer servir algunes d'aquestes preguntes:

1. Busqueu exemples de la vida real on es vegin els quatre tipus de micromasclismes (si us animeu, també podeu dinamitzar aquesta activitat, com hem fet amb l'anterior a partir del treball cooperatiu i la dinamització d'imatges).
2. Per què s'anomena a aquestes violències micromasclismes?
3. Negar-se a posar-se el condó és un micromasclisme?
4. La violència és una piràmide. En la punta estan els assassinats. Més avall, el maltractament; però a la base hi ha els micromasclismes: el control (mirar el mòbil, controlar la roba, les amistats, “on estaves?”),

“per què no has trucat?”, “no m’agraden les teves amigues...”), el xantatge emocional per aconseguir sexe, els insults, la delegació de responsabilitat perquè “tu ho fas millor”...

5. Sabeu de persones que hagin estat aguantant la piràmide? Com s’han sentit?

Materials a utilitzar

Fulls amb el text per analitzar.

Paraules clau

Micromasclismes, violència de baixa intensitat.

Dinàmica: Paternalismes

Font

Materiales didácticos para la prevención de la violencia de género. Educación para personas adultas. Consejería de Educación y Ciencia. Junta de Andalucía.

Objectiu

Identificar conductes que, en aparença carregades d'amor, són estratègies de control i fomenten el manteniment del desapoderament de la dona dins la família.

Materials a utilitzar

El text per treballar amb l'alumnat.

Descripció de l'activitat

Llegiu la història següent al grup:

"El Pere, arquitecte, i la Cristina, advocada, fa que estan casats deu anys i tenen dues nenes. En Pere condueix un Mercedes i la Cristina, un Panda. La Cristina sovint vol conduir el Mercedes, sobretot quan se'n va de viatge. Al Pere no li agrada que ho faci perquè la Cristina maneja millor el cotxe petit i el pot aparcar millor. Quan surten junts en el Mercedes, també condueix el Pere. La Cristina ha intentat conduir quan va amb ell, però el Pere li diu que li agrada conduir a ell i veure-la a ella còmoda. A més, no se sent segur, quan ella condueix."

Demaneu al grup:

Heu tingut alguna experiència semblant o coneixeu algú que la tingui? Voleu contar-la? Us heu fixat, els caps de setmana, a la carretera, que quan van parelles juntes condueix ell en la majoria de casos? Després, demaneu al grup que doni solucions per resoldre el problema de desigualtat en l'ús del cotxe. Poseu altres exemples: ús desigual dels diners, autoritat en decisions familiars argumentant que es fa "pel bé d'ella", és a dir, paternalismes que debiliten la llibertat d'acció de la dona.

Realitzeu l'activitat tot substituint els personatges de la història per germà-germana, pare-fill, pare-filla, jove-al·lota, amic-amiga, etc. Establiu un diàleg obert amb torns de paraula.

Preguntes finals:

Què heu après amb aquest treball que pugueu aplicar per ajudar a l'educació en la igualtat.

Observacions generals sobre el grup: ambient, relació homes-dones.

Paraules clau:

Micromasclismes, paternalismes.

Tema 5. Com es poden iniciar els abusos en les relacions de parella?

Dinàmica: Dir “NO” a les expressions de pressió

Font

Promoviendo la adaptación saludable de nuestros adolescentes. Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.

Objectius

Ajudar els adolescents a practicar diferents formes de dir “no” a les pressions per tenir relacions sexuals.

Tractar els riscos d'una relació sexual no consentida.

Descripció

Comencem explicant al grup que això és una pràctica de la vida real: dir “no” a algú quan no vols tenir relacions sexuals o dir “no” a les pressions d'amistats. És important respondre ràpidament i amb un bon argument, abans que la parella tracti de convèncer. Com ja hem vist, cap persona té dret a obligar a una altra a fer res que no vulgui, sigui quin sigui el moment i la circumstància. Recordem també que és una creença estesa pensar que les noies diuen “no” quan volen dir “sí” i que, per tant, els nois han d'insistir.

Demanam dues persones voluntàries (noi i noia, si és possible) per fer de jutges en el joc i dividim la resta de persones en dos equips. Es tracta de veure quin equip dóna les millors respostes a les frases que es llegiran i que estan relacionades amb allò que es pot dir per pressionar a tenir relacions sexuals.

El noi i la noia que jutgen i el professor o la professora decidiran quina és la millor resposta.

Per finalitzar es farà un debat sobre els punts de discussió:

- a) Definim entre tots què és una frase de pressió (quan algú t'amenaça, menteix, humilia o et molesta, està utilitzant una expressió per pressionar a tenir relacions sexuals o, en general, a fer qualsevol cosa que no es desitja).
- b) Què impedeix donar bones respostes contra la pressió?
- c) Què es pot fer si la teva parella et segueix pressionant? Assenyala quines són, entre les següents, les millors solucions:
  - Dir “no” i repetir rotundament.
  - Donar raons per dir “no”.
  - Prendre l'ofensiva: dir com t'està fent sentir la contínua pressió d'aquesta persona.
  - Refusar a seguir discutint l'assumpte. Marxar.
- d) És més comú per a les noies o per als nois utilitzar frases de pressió? Per què?
- e) Hi ha situacions en què les frases de pressió són bones?

f) Quins factors poden debilitar la nostra voluntat per sucumbir finalment a la pressió?

Materials a utilitzar

- Fitxa 1.

FITXA 1
EXPRESSIONS DE PRESSIÓ

1. No ho diré a ningú.	
2. Si m'estimessis, ho faries amb mi.	
3. El que passa és que ets una estreta.	
4. Això farà més profunda la nostra relació.	
5. Si no volies fer-ho, per què vas començar?	
6. Anem a prendre alguna cosa i així ens posarem a to.	
7. No passa res perquè avui ho fem sense condó.	

Paraules clau

Pressió, dominació, abús.

Dinàmica: Si vols, pots

Font.

Jo vull ser radical! Guia educativa per treballar la construcció d'identitat de gènere a 4t d'ESO i batxillerat. Fil a l'Agulla. Barcelona: Eudalter.

Objectius

Identificar mitjançant el treball els casos en què es poden produir abusos.
Ajudar els adolescents a entendre què són les frases de pressió i per què resulten abusives.

Treballar l'empatia dels nois respecte a les noies.

Desenvolupar l'assertivitat còmplice en les respostes a una negativa.

Descobrir plegats "altres" formes de "lligar".

Tractar els riscos d'una relació sexual no consentida, i saber com la influència de l'alcohol i altres substàncies poden debilitar la seva voluntat.

Descripció de l'activitat

Llegim al grup una possible llista de frases de pressió. Algunes poden ser les que apuntem a continuació: a. No li diré a ningú.

Si em volguessis, et ficaries al llit amb mi.

El que passa és que ets una estreta.

Això farà més profunda la nostra relació.

Si no volies fer-ho, per què vas començar?

Anem a prendre alguna cosa i així ens posarem a to.

No passa res perquè avui ho fem sense condó.

Tranquil·la nena que t'agradarà.

Els preguntem si han escoltat mai frases com aquestes. On? En quines situacions? Després els expliquem què són les frases de pressió (quan algú t'amenaça, menteix, t'humilia, et molesta, està usant una expressió per pressionar-te a tenir relacions sexuals o, en general, a fer qualsevol cosa que no es desitja) i per què poden resultar abusives. Insistirem en la idea que si bé és cert que l'altra sempre pot dir que no, també és cert que el procés de socialització que has rebut t'ha atorgat el poder de fer servir aquestes frases de pressió.

A continuació us proposem una activitat en tres parts:

Primera part: els assistents sortiran de dos en dos al centre de la classe. Un farà de noi i anirà llegint les frases de pressió. L'altra farà de noia i només es tracta que les escolti, sense intervenir-hi. Després demanarem a tots dos com s'han sentit i a qui s'ha posat en el lloc de la noia li preguntarem si ha tingut ganes de respondre i, si és així, què hagués dit. Prendrem nota de les respostes per poder contrastar-les amb les noies en el darrer mòdul. És important que qui faci el rol de noia no faci teatre de les situacions i que, si és possible, pensi en alguna noia que sigui important per a ell (una germana, una amiga o una parella que ha tingut).

Segona part: ara és el moment de gestionar la frustració davant la negativa. Demanarem al mateix noi que torni a llegir una a una les frases de pressió, però

ara el que fa de noia respondrà “no” a totes les frases. Un cop més preguntem com s’han sentit? Ara ens interessa saber què sent el noi? Té ganes de continuar pressionant? Què podem fer davant del “no”? No es tracta de censurar les seves necessitats sexuals i no cal que les reprimeixin. El que busquem són formes assertives de fer front a aquesta frustració des de l’expressió dels nostres desitjos i necessitats sense pressionar l’altre. És possible això? Com podríem fer-ho?

Tercera part:

De ben segur que se’ns poden ocórrer formes de “lligar” que no passin per les frases de pressió. Per acabar, els proposarem que de manera informal facin una pluja d’idees d’aquestes possibilitats. Podem finalitzar l’activitat representant algunes de les que més ens hagin agradat, recuperant els rols de noi i noia i veient si s’han modificat les respostes i els sentiments a posteriori.

Per a la segona part de l’exercici podem fer servir el curt Los gritones: <http://www.youtube.com/watch?v=7EHO7Q8FjsM> i l’anàlisi del text següent:

“Hi ha el dret a dir no: no t’estime. No vull parlar amb tu, no vull fer l’amor amb tu, ni tampoc la guerra. No vull fer res amb tu. No vull vore’t. No vull. No. Aquest dret també existeix després d’haver fet l’amor una vegada o moltes.

Després d’haver viscut amb una persona dies, mesos, anys, mil·lennis. Després d’haver sigut feliços, molt feliços els dos, i d’escriure’s versos, i de viatjar per la Mediterrània, i de sentir una gran passió, i de comprar junts l’apartament [...] Hi ha el dret que deixes d’agradar-me, d’interessar-me, d’importar-me. El mateix dret que m’agrade un/a altre/a, que no m’agrade ningú, que m’agraden tots/es, que m’agrade el teu amic íntim, la teua amiga de l’ànima, el veí del cinquè, qui em done la gana. I si hi ha reciprocitat, millor que millor. [...]” (Traducció de C. Gavela. El País, 10 de setembre de 2002).

Material a utilitzar

Projector i DVD, si s’opta per veure el curt.

Paraules clau

Pressió, abusos, empatia, assertivitat.

Tema 6. Quina és la dinàmica de la violència en la parella?

- Fases de la violència
- Piràmide de la violència

Dinàmica: Els cicles de la violència I

Font

Jo vull ser radical! Guia educativa per treballar la construcció d'identitat de gènere a 4t d'ESO i batxillerat. Fil a l'Agulla. Barcelona: Eudalter.

Objectiu

- Reconèixer i desmuntar les frases legitimadores de la violència dels homes.
- Comprendre i situar-nos en els cicles de les violències.

Materials a utilitzar

Ordinador i projector per veure el vídeo.

Descripció de l'activitat. Primera part:

Llegiu a classe aquesta llista de frases legitimadores de la violència dels homes:

- Els casos de violència són escassos.
- La violència és producte d'un malaltia mental.
- Les agressions a les dones es donen en les classes socials baixes.
- A les dones que ho aguanten, els ha d'agradar, altrament no ho suportarien.
- Les víctimes s'ho busquen, fan alguna cosa per provocar-ho.
- La imposició del baró en la sexualitat és un deure dins de la parella.
- L'abús sexual i les violacions ocorren en llocs perillosos i obscurs i l'atacant és un desconegut.
- El maltractament emocional no és tan greu com la violència física.
- En una parella no existeix la violació.
- Està justificat pegar algú que ens ofèn.
- Per a una bona relació de parella pot ser desitjable que la dona sigui de vegades submissa.
- La dona que sembla un poc dèbil és més atractiva.
- Els homes no han de plorar.
- Quan una dona és agredida per l'home alguna cosa haurà fet per provocar-ho.
- Si una dona maltractada no abandona el seu company deu ser perquè no li desagrada la situació; és un poc masoquista.
- Actualment hi ha igualtat: la dona no està discriminada, ni controlada ni sotmesa. Si aguanta l'abús és perquè vol.
- La violència envers les dones és un problema privat de cada parella. No ens hi hem de ficar.
- L'agressió a la dona és molt minoritària, són els mitjans de comunicació, els que ho exageren.

- Circumstàncies externes com l'alcohol, l'excés de treball o l'atur, la gelosia... són les que motiven la violència envers la dona.
- Les agressions són dutes a terme en ambients marginals.
- Els homes maltractadors estan bojós i mentalment desequilibrats.

Ara respongueu les preguntes següents:

- Quines d'aquestes creences creieu que són certes? Argumenteu-ho.
- Quines penseu que són excuses? Escriviu al costat per què considereu que són equivocades.

Segona part:

El tipus de violència que solen usar els maltractadors és cíclica i consta de quatre fases:

- tensió (estat d'agressivitat latent),
- agressió,
- penediment i
- afecte (també anomenat lluna de mel).

Per comentar exemples podem opinar sobre el vídeo *Por ti cambio de Física o química*, on Gorka demana perdó a Ruth. Situeu la seva relació d'acord amb les quatre fases esmentades:

<http://www.youtube.com/watch?v=Fkb-qJxa7Jc>.

Quins són els aspectes bàsics del maltractador? Per què és difícil que una dona surti d'una situació de maltractament? Per què no pot sortir Ruth de la situació de maltractament amb Gorka (*Física o química*)? Et reconeixes en alguns dels trets de Gorka? Quins? Seríeu capaços de crear una escena alternativa en què ell fes les coses d'una altra manera?

Paraules clau

Cicle de la violència, mites entorn de la violència.

Dinàmica: Els cicles de la violència II

Font

Talla amb els mals rotllos. Institut Català de les Dones. Secretaria de Joventut i Departament d'Educació, 2009.

Objectiu

- Comprendre que la violència és un procés que sempre segueix la mateixa direcció, i que, amb el temps, augmenten la intensitat i la freqüència de les escenes violentes.
- Reflexionar entorn de les conseqüències del cicle.

Descripció

Un dels aspectes més perillosos de la violència masclista és la normalització i l'acceptació que es produeix. Una de les variables que contribueixen a aquest fenomen, entre altres causes, és que sorgeix de manera subtil, per això s'ha de conèixer i posar-hi límits a temps. Saber que és un procés i que normalment si comença no s'atura, i a més a més amb el pas del temps es fa més intens. La fase de reconciliació o perdó ens ajuda a entendre les dificultats que hi ha a l'hora de trencar la relació i continuar creient que l'altra persona canviarà.

En aquesta dinàmica es treballa la violència com a procés, s'analitzen els diferents moments que transcorren en una relació violenta, així com el cicle de la violència.

En tres cartolines diferents s'escriuen els tres títols en què es divideix el cicle de la violència:

- acumulació de tensió
- esclat de la violència
- manipulació emocional

A altres cartolines s'escriuen els ítems que descriuen aquest cicle, per exemple:

- Dirigeix mirades, gestos o crits que espanten = acumulació de tensió.
- La reté a casa = esclat de la violència.
- Demana disculpes, plora, promet canvis... = manipulació emocional.

Es fan grups i es reparteixen els ítems barrejats per grups, després en uns minuts els hauran de classificar. Un cop s'hagin classificat els ítems, ho posem en comú i es reflexiona sobre la idea de procés en el cicle de la violència. Hi ha un interès especial a incidir en el fet que la violència és una situació que amb el temps es va normalitzant. Per això, s'ha d'insistir en les variables temps i intensitat. La freqüència és cada vegada menor i la intensitat més gran.

A la segona part de la dinàmica presentem una situació:

El Joan surt amb la Paula des de fa cinc mesos. Una nit la Paula queda amb les amigues per anar a la discoteca. L'endemà es troba amb el Joan per berenar. Quan es troben, el Joan està estrany, gairebé no parla, i quan ho fa ni la mira i li respon malament. La Paula està estranyada, no sap què passa, intenta parlar

amb ell, però està bastant estúpid, i ella cada vegada es posa més nerviosa. Finalment, esclata a plorar i li diu que, per favor, li expliqui què passa.

Ell li diu que ja ho sap i que “no li vingui amb històries”. Després que ella, inquieta, li preguntí insistentment el motiu de la seva actitud, ell acaba explotant a crits i dient-li que és una escalfabraguetes, que ahir al vespre un amic la va veure ballant amb un altre noi.

La Paula, de cop, li diu que només ballava, i li demana perdó per si l'ha ofès. Comença a plorar preguntant-li que no s'enfadi, dient-li que és el qui més estima i que no li faria mai una cosa així. La Paula està desfeta.

Finalment, després de la discussió, el Joan es penedeix d'haver esclatat en gelosia, d'haver desconfiat d'ella i haver-la tractat malament. Ella promet que no sortirà sense ell i si ho fa no ballarà ni farà miradetes estranyes a altres nois. S'abracen i ella sent que el qui més estima en aquest món ara mateix és el Joan. Ara ja està tranquil·la i ell l'agafa per l'espatlla i segueixen caminant com si res hagués passat.

Un cop exposada la situació, per grups se'n fa una anàlisi. L'objectiu és detectar les tres parts del cicle i comentar-les.

Les preguntes guies seran les següents:

- Com tracta el Joan la Paula?
- Gestionen el conflicte de manera positiva?
- És un final feliç?
- Proposa un altre nus i un altre desenllaç.

Finalment es posa en comú. En aquesta part de la dinàmica ens aturem en l'última part de la història original, que coincideix amb l'última fase del cicle “manipulació emocional”.

Responem a unes preguntes:

- De què creieu que serveix l'última part del cicle?
- Per a una dona, en aquest moment és fàcil o difícil deixar una relació? Per què?
- Si el Joan i la Paula continuen sortint, com creieu que serà aquesta relació?
- Penseu en la Paula, com creieu que se sent? I com se sentirà d'aquí a uns anys si la situació continua i no s'atura? Tingues presents els continguts treballats en l'apartat anterior sobre el mecanisme del cicle de la violència.
- Què faríeu si fóssiu la Paula?

Recordeu que les parelles lesbianes o gais poden reproduir aquests estereotips.

Materials a utilitzar

Cartolines i cinta adhesiva, pissarra, fulls en blanc i bolígrafs.

Paraules clau: Fases del cicle de la violència, intensitat de la violència, freqüència de la violència, conseqüències.

Tema 7. Si detectem al nostre voltant, què podem fer?

- Recursos

Dinàmica: Mapa de recursos

Font

Talla amb els mals rotllos. Institut Català de les Dones. Secretaria de Joventut i Departament d'Educació, 2009.

Objectiu

Prendre consciència de la dificultat de reconèixer una situació de violència en la parella quan es viu en primera persona.

Conèixer els recursos existents destinats a l'atenció especialitzada en aquest tipus de problemàtica del municipi on es viu.

Descripció

La informació és bàsica per donar una resposta, per això hem de saber quins recursos i serveis té la nostra ciutat. D'altra banda, cal tenir alguna idea del circuit que hem de seguir si ens trobem en una situació de violència, perquè és molt útil per anar directament al recurs adequat i evitar el peregrinatge de la persona que pateix violència masclista.

En aquesta dinàmica es tractarà de visibilitzar aquells elements que afavoreixen o dificulten la vivència i la presa de decisions en una relació violenta.

En grups de cinc persones: pensar dues alternatives possibles si ens trobem en el cas que tinguem una amiga que estigui vivint una situació de violència. A continuació es descriuen tres situacions diferents.

Les premisses són les següents:

- La noia no és conscient que està vivint una situació d'abús i, a més a més, està molt enamorada de la seva parella.
- La noia vol posar fi a la relació, però no sap com fer-ho: la seva parella i ella tenen totes les amistats en comú.
- La noia ha demanat ajuda altres vegades, però sempre recau, ara sembla que, finalment, ho vol deixar definitivament i demana ajuda un cop més.

A la segona part de la dinàmica, ens situem en una sala on hi hagi Internet per grups de dues persones i fem un mapa de recursos del municipi per saber on ens podem adreçar i a quin servei, segons les necessitats de la demanda.

Un cop la recerca hagi finalitzat, en un mural fem un esquema amb tota la informació recollida, que finalment penjarem a la paret de l'aula.

Una altra proposta seria fer una bústia de cartró on deixar els dubtes o les preguntes de manera anònima i una altra on deixar les respostes. Cada mes s'encarregarà una persona diferent de buscar alternatives o solucions a les demandes. Aquesta és una manera que tothom s'impliqui en la problemàtica i es pugui moure per buscar la informació necessària al marge que la persona interessada ja hagi trobat solucions.

Material

Fulls en blanc, bolígrafs, cartró, ordinadors amb Internet.

Paraules clau

Acompanyament, recursos existents.

Dinàmica: Què podem fer?

Font

Educación en igualdad. Cuadernillo de prevención de la violencia de género. Fichas de Trabajo para el alumnado. Ayuntamiento de Sevilla. 2011.

Objectiu

Reconèixer situacions de violència masclista.

Com actuar davant la identificació d'una situació de violència masclista.

Conèixer els recursos existents als quals es pot acudir quan una persona està sent víctima de violència masclista.

Descripció

Llegeix el text següent i a continuació respon a les preguntes que es plantegen: “Una amiga teva t'explica que ha trencat amb el seu xicot, però que aquest no accepta la ruptura malgrat haver-li-ho dit ja en diverses ocasions, i continua cridant-la amb molta freqüència insistint-li que torni amb ell, enviant-li missatges en què li diu que “l'estima molt, que no pot viure sense ella”, etc. També la vigila constantment (a la sortida de l'institut, en els llocs que ella acostuma a anar...) o la persegueix. La teva amiga et diu que ja ha parlat amb ell diverses vegades perquè la deixi en pau però el noi no li fa cas i continua actuant de la mateixa manera”.

Qüestions per a la reflexió:

1. Creus que en aquesta situació es dona violència de gènere?
2. Quina seria aquesta forma de violència de gènere?
3. Quin tipus de violència seria?
4. Creus que tu podries fer alguna cosa davant aquesta situació i què és el que faries?
5. Recomanaries a la teva amiga que comunicqués a algú aquesta situació i a qui?
6. Coneixes algun recurs, organisme o institució especialitzat en violència de gènere que poguessis recomanar a la teva amiga perquè l'ajudessin davant d'aquesta situació?

Materials a utilitzar

El text per llegir a l'alumnat.

Paraules clau

Recursos especialitzats, violència masclista, formes de violència, tipus de violències, identificació.

Materials de suport

Model integral per a la comprensió de la violència masclista

Per entendre adequadament tant el fenomen de la violència masclista com les respostes de resistència de les dones davant d'aquest, cal tenir en compte una definició biogràfica i contextual i tenir present que no són només fets ni actes puntuals. No podem oblidar el caràcter universal de la violència masclista ni l'especificitat dels àmbits i respostes. D'una banda, la violència masclista no està limitada a una cultura, una regió o un país, ni a una determinada classe social. I, d'altra banda, les diferents manifestacions d'aquesta violència i l'experiència personal de les dones i els seus fills que la pateixen estan modelades per nombrosos factors, entre altres, la raça, l'origen ètnic, la classe, la condició econòmica, l'edat i la cultura.

Des de la nostra perspectiva integral, cap factor per si sol explica per què alguns individus tenen comportaments violents envers altres o per què la violència és més prevalent en algunes comunitats que en altres. La violència és el resultat de l'acció recíproca i complexa de factors individuals, relacionals, socials, culturals i ambientals. Comprendre la forma en què aquests factors estan vinculats amb la violència és un dels passos importants per prevenir-la.

Aquest model comprensiu integral de la violència masclista considera tres nivells:

- **Nivell individual:** les vivències infantils traumàtiques i les conseqüències dels maltractaments intra i extrafamiliars.
- **Nivell comunitari:** els contextos de vida de la dona.
- **Nivell sociocultural:** el paper de la cultura patriarcal i l'absència o la fragilitat de les mesures legislatives i penals.

Nivell individual: les històries de vida traumàtiques i les conseqüències dels maltractaments en la infància.

La investigació clínica ha donat prou elements per mostrar que la majoria dels homes i de les dones implicades en processos de violència masclista, tenen una història traumàtica de maltractaments infantils. Les experiències de negligència, l'abandonament emocional, el maltractament físic, la violència psicològica i en molts casos els abusos sexuals soferts en la infància expliquen el desenvolupament de comportaments antisocials a la vida adulta. Una història infantil carregada de violència pot explicar la major vulnerabilitat de certs homes per acceptar i legitimar l'ús de la violència en les relacions socials.

L'home que violenta una dona no ha après a regular la seva conducta, perquè la seva criança i educació no li han permès la integració de factors de control intern, ni l'empatia per no abusar i aturar la seqüència abusiva quan l'ha començat. Els models de criança d'aquests abusadors s'han basat en sistemes de creences, amb legitimacions i estereotips presents en la cultura masclista, en què les

representacions de les dones impedeixen o bloquegen els aprenentatges reguladors de l'agressivitat, fonamentalment l'empatia, el respecte incondicional de l'altre com una persona diferent, i la possibilitat de resoldre frustracions i conflictes a través de l'ús de la paraula. En els casos més seriosos, els traumatismes agressius en la infància poden provocar problemes de salut mental, afectar el control de l'individu sobre la seva conducta i modificar la seva manera de relacionar-se amb la realitat. Des del punt de vista de la salut mental, aquests problemes serien la psicosi, els traumatismes cranioencefàlics i els trastorns límits de personalitat. No obstant això, en termes de percentatge, aquestes malalties tenen una incidència molt baixa en els casos de violència masclista.

Molts altres estudis han assenyalat altres factors que influeixen en la conducta dels homes agressors però que no expliquen de manera causal la violència. Tot i que el consum d'alcohol i altres substàncies s'associa amb freqüència a situacions de violència, també hi ha homes que abusen de l'alcohol sense que per això manifestin un comportament violent i moltes agressions contra les dones s'exerceixen en absència d'alcohol. Actualment, s'ha demostrat que aquestes explicacions treuen la responsabilitat a l'agressor i li fan creure que la solució dels seus problemes es troba en mans alienes com ara l'addicció, la bona sort o el destí. En aquest sentit, tot i que hi ha problemes de salut mental en alguns homes implicats en els processos de violència masclista, no hi ha evidències empíriques que donin suport a l'existència de perfils d'home maltractador. L'home que utilitza la violència contra la dona no és un malalt a priori encara que pot tenir una malaltia com qualsevol altra persona. A tall d'exemple, la majoria d'homes que pateixen una depressió no es tornen violents amb les seves parelles, sinó que busquen els recursos i el suport social per desenvolupar estratègies que els permetin sentir-se millor.

Els factors comunitaris: les condicions de vida de les dones.

Un altre aspecte que cal considerar en l'emergència dels comportaments violents són les condicions socioeconòmiques de les dones. Els investigadors del camp de la sociologia estan d'acord a assenyalat la relació entre violència masclista amb factors ambientals adversos com són les desigualtats socials, la manca de recursos socials per pal·liar aquestes desigualtats, la precarietat de l'ocupació, el deteriorament de l'hàbitat humà de les famílies, l'exclusió social, la marginalitat, etc. Els entorns socials amb mancances per a la dona, en què hi ha una condició socioeconòmica baixa, una dificultat d'accés a l'educació, exclusió social i marginalitat, augmenten el risc que es produeixin situacions de violència masclista davant les quals la dona estarà més vulnerable. Aquestes condicions provoquen un empobriment de les relacions socials, aïllant les famílies i els seus membres de les xarxes de suport i protecció.

Un sistema social que té la pretensió de respectar les necessitats humanes i els drets de les persones hauria de mostrar un interès real pel fenomen de la violència. Una veritable política d'eradicació de la violència vers les dones i els seus fills implicaria una redistribució dels recursos existents a la societat. En tots els països, els rics i els pobres, hi ha una escassetat de recursos per desenvolupar programes socials, educatius i terapèutics per prevenir i tractar les

conseqüències de les diferents formes de violència masclista. En totes les regions del món hi ha un deute amb les víctimes de la violència, en primer lloc perquè els seus sofriments no sempre han estat o són reconeguts i, en segon lloc, perquè els recursos de suport són insuficients. Si considerem que els pressupostos dels països de la comunitat europea destinats a la defensa són desproporcionadament més elevats que qualssevol destinats a la dona, a la sanitat, a la cultura, a l'educació, o la protecció infantil... llavors podem pensar que els nostres estats no estan dedicant els recursos suficients per eradicar la violència masclista en la societat.

Nivell sociocultural: el paper de la cultura patriarcal

Com hem vist, la violència masclista no es deu a trets singulars i patològics d'una sèrie d'individus, sinó que té trets estructurals. La cultura patriarcal defineix les identitats i les relacions entre els homes i les dones a partir d'un model de dominació basat en el control de l'home sobre la dona, en què la violència física no és sinó una de les formes de control que s'exerceixen quan es veu amenaçada l'autoritat masculina. Fins no fa gaires anys, la restricció en el desenvolupament personal i social de les dones era considerada com una cosa normal i natural, validada pels costums. En aquest context es tolerava socialment que els homes utilitzessin la violència per afermar l'autoritat. Més que un fi en si mateix, segueix sent un instrument de dominació i control social dels homes sobre les dones. I en aquest cas s'utilitza com a mecanisme de manteniment del poder masculí i de reproducció de la submissió femenina.

Fragilitat i/o absència de mesures legislatives protectores

Finalment, cal assenyalar com a factor que facilita l'emergència de la violència masclista una certa tolerància social i legal. Protegir, prevenir i processar són obligacions dels estats per garantir el dret de les dones i dels seus fills i filles a gaudir d'una vida lliure de violència.

Els estats han de combatre la violència masclista en les seves diferents manifestacions mitjançant l'adopció de les degudes mesures legislatives i d'altra índole que siguin necessàries per protegir les dones amb recursos apropiats, prevenir els abusos i processar els responsables aplicant sancions efectives i proporcionades a la gravetat del delictes. A més, els estats tenen la responsabilitat d'investigar, processar i fallar efectivament els casos de violència masclista, independentment que siguin comesos o no per agents de govern. En última instància, els estats han d'assegurar que les dones que la pateixen tinguin accés a recursos judicials eficaços i adequats, així com garantir el seu dret a rebre suport en el procés de recuperació i reparació.

Quan alguna d'aquestes mesures falla o no existeix, el país és més vulnerable a l'emergència de fenòmens com el tràfic de dones per a l'explotació sexual, la discriminació i els abusos en l'àmbit laboral, o altres manifestacions de la violència masclista. L'absència de legislació adequada, la corrupció dels països, els mecanismes deficients per a la investigació i sanció, provoquen la impunitat dels perpetradors i posa seriosament en perill la vida de les dones i els seus fills.

Segons l'*Estudi a fons sobre totes les formes de violència contra la dona*, el 2006 només seixanta estats comptaven amb lleis específiques sobre violència masclista en la parella. Això es va considerar un resultat reeixit, ja que en comparació amb l'any 2003, només quaranta-cinc països tenien lleis específiques sobre violència masclista en la parella.

En altres formes de violència masclista s'han incrementat els esforços per eradicar-ne la pràctica. L'any 2006, quinze dels vint-i-vuit països africans on preval la MGF (mutilació genital femenina) havien convertit aquesta pràctica en un delictes per al dret penal. Dels nou estats a Àsia i la península aràbiga, on la mutilació genital femenina preval entre certs grups, només dos han promulgat mesures jurídiques que la prohibeixen. Deu estats en altres parts del món han sancionat lleis que penalitzen aquesta pràctica.

Font: *Joves i inclusió social: conceptes bàsics, interculturalitat i gènere*. Neus Alberich i González i la Sílvia Migueiz i Castosa, de [Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 3.0 Espanya de Creative Commons](#) . EAPC.

Violència masclista

L'estructura i l'organització del sistema social en què vivim estan impregnades, com hem vist, d'una cultura patriarcal i masclista que dona lloc a múltiples discriminacions, impedeix el desenvolupament dels drets, la igualtat d'oportunitats i les llibertats de les dones. L'expressió més greu d'aquesta dominació, poder i control dels homes sobre les dones és la violència masclista.

Segons la Llei catalana 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, es defineix la *violència masclista* com 'la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloent-hi les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat'.

Formes de violència masclista

La violència masclista pot manifestar-se a través de formes ben diferents, a conseqüència del caràcter universal i múltiple que pot prendre l'exercici de dominació, poder i control dels homes sobre les dones. Amb tot, és important tenir presents les principals formes de violència per poder-les identificar correctament.

El quadre següent recull les principals formes de violència contra les dones acceptades per la normativa internacional, europea, estatal i per la literatura especialitzada. En una primera aproximació, és convenient diferenciar les formes de violència explícites de les formes de violència implícites. Les primeres es tradueixen en abusos que tenen lloc en àmbits concrets i en el marc de les

relacions personals, sobretot en el de les relacions afectivosexuals. Les segones es tradueixen en desigualtats estructurals i abusos de poder d'ordre simbòlic, sovint intangibles.

Formes explícites de la violència masclista

- Violència física: qualsevol acte o omisió de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany.

Àmbits de la violència masclista

De la mateixa manera, la violència masclista també pot donar-se en contextos i àmbits ben diferents. És important tenir presents els diversos àmbits en els quals pot tenir lloc aquest tipus de violència més enllà del de la parella, que és el que acostuma a ser més visible. En aquest sentit, la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista diferencia cinc àmbits concrets en què es pot donar aquesta violència.

Font: Alberich González, Neus; Migueiz Castosa, Sílvia. *Joves i inclusió social: conceptes bàsics, interculturalitat i gènere*. [Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 3.0 Espanya de Creative Commons](#) . EAPC.

Com es poden iniciar els abusos en les relacions de parella

La violència masclista en l'àmbit de la parella és la més coneguda i amb la qual s'ha pres més consciència sobre la problemàtica. La reproducció de les creences associades als rols de gènere en les relacions de parella juntament amb l'ideal de l'amor romàntic esdevenen peces clau per entendre aquest fenomen.

Els principis de l'amor romàntic, derivats del romanticisme de finals del segle XVIII i que va evolucionar fins a mitjan del segle XIX, s'han arrelat i adaptat a la nostra cultura, a diferència d'altres cultures en què el comú ha estat l'amor pactat.

En el si de la nostra cultura patriarcal, l'ideal de l'amor romàntic estipula i marca les normes d'un model de conducta amorosa, i estableix el que significa enamorar-se i els sentiments que les persones han de sentir, on, quan i amb qui. Seguint aquest model d'amor romàntic, es desenvolupen un seguit de creences i imatges idealitzades al voltant de l'amor que, sovint, duen a acceptar, normalitzar i justificar comportaments clarament abusius. Algunes d'aquestes creences són, per exemple, les següents:

- pensar que "l'amor ho pot tot" –creure que les persones canvien per amor;
- pensar que "si dos s'estimen, ja n'hi ha prou" –creure que només estimant-se se superaran tots els obstacles de la relació;
- pensar que "l'amor de veritat ho aguanta tot" o que "per amor, tot es pot perdonar" –creure que qualsevol conducta, també les abusives, s'han de perdonar quan s'estima l'altre;

- pensar que l'altre és "la mitja taronja" –creure que aquella parella està predestinada, és l'única possible;
- pensar que "sense l'altre no sóc ningú" –creure que la parella és imprescindible per sentir-se una persona completa a la vida;
- pensar que l'altre és "l'amor de la meua vida" –creure que només hi ha un gran amor a la vida;
- pensar que la parella és la "fusió de dues persones" i que cal "entregar-se a l'altre" –creure que quan un està en parella s'ha d'oblidar de la pròpia vida per entregar-se a l'altre;
- pensar que "la gelosia és una demostració d'amor" –creure que si un és gelós és perquè estima molt l'altre.

La interiorització d'aquestes creences, ben arrelades a la nostra societat, comporta que les relacions de parella es basin en l'entrega absoluta a l'altra persona, a convertir l'altre en l'únic i fonamental de la nostra existència, a perdonar i justificar-ho tot en nom de l'amor.

També entendre que existeix una persona ideal que ens completa i que sense ella no som ningú, i tenir un convenciment absolut que l'amor ideal és per sempre.

És en aquest context d'idealització de l'altra persona, de possessió i de dependència de la seva figura, en què es poden donar i es donen conductes d'abús sobre l'altra però que es viuen com quelcom normal i justificat en la relació de parella, comprensible pels membres de la parella i pel seu entorn.

Aquesta construcció de les relacions amoroses i afectives en el substrat d'una cultura patriarcal de dominació dels homes sobre les dones, constitueix la base ideològica que fomenta i reproduïx la violència masclista en l'àmbit de la parella. Les creences més conservadores sobre els rols tradicionals de gènere estan relacionades, d'una banda, amb la tendència dels homes a exercir violència i a culpar les dones de la violència que han viscut, i, d'altra banda, amb la tendència de les dones a legitimar o justificar el comportament dels homes que han exercit violència.

Font: Alberich González, Neus; Migueiz Castosa, Sílvia. *Joves i inclusió social: conceptes bàsics, interculturalitat i gènere*. [Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 3.0 Espanya de Creative Commons](#). EAPC.

La violència masclista en persones joves

Hi ha poca recerca sobre violència masclista en joves. La majoria dels estudis estan basats en violència en l'àmbit de la parella, cosa que dificulta estimar l'estat de la qüestió i la prevalença de les situacions d'abús i de violència en la resta d'àmbits. La dificultat per reconèixer aquestes altres formes i àmbits de violència situa les noies joves en una posició de més vulnerabilitat.

A més, bona part de la població jove té certa dificultat per identificar les situacions de violència i abús. Sovint consideren que la violència masclista és quelcom que tan sols succeeix en les parelles adultes i tendeixen a associar-la exclusivament amb l'exercici de la violència física, de manera que la resta de violències i abusos passen desapercebuts. D'aquesta manera, el 35% dels nois i el 26,2% de les noies no consideren que la conducta 'controlar tot el que fa' sigui una forma de maltractament; el 30,7% dels nois i el 18% de les noies tampoc no consideren que 'dir-li que no val res' ho sigui, i el 26% dels nois i el 17,7% de les noies consideren que 'controlar les seves relacions' tampoc és una forma de maltractament.

A diferència del que pot succeir en les parelles adultes, les situacions de violència masclista en parelles joves acostumen a expressar-se a través de la violència psicològica i rarament s'exerceix violència física. Diversos autors i autores coincideixen en el fet que el més freqüent són les actituds de menyspreu, les amenaces, les humiliacions, la gelosia exagerada i les conductes de control o assetjament

Cal parar atenció, a més, a les noves formes d'intimidació i control a través de les noves tecnologies i les xarxes socials, com ara el *cyberbullying* (o ciberassetjament). Així, les actituds i conductes de menyspreu, amenaça, humiliació, gelosia o control també poden expressar-se sota l'entorn de les noves tecnologies i l'espai de les xarxes socials.

En aquest sentit, malgrat que la violència masclista en l'àmbit de la parella jove no acostuma a tenir conseqüències tan visibles com en parelles adultes, la freqüència dels casos és de dues a tres vegades més gran que en parelles adultes casades.

La normalització del jovent en relació amb les agressions verbals i psicològiques en les relacions de parella posa de manifest la dificultat de les noies joves per identificar i reconèixer les diferents situacions d'abús rebudes com una forma de maltractament en l'àmbit de la parella.

Cal remarcar que és durant l'adolescència i la joventut que s'acostumen a establir les primeres relacions de parella, de manera que les noies es troben amb una manca d'experiència per poder valorar i identificar possibles situacions d'abús. També les expectatives idealitzades al voltant de l'amor i d'una parella estable dificulten la identificació i el rebuig d'aquest tipus de conductes, que poden ser fins i tot justificades i normalitzades. Per exemple, creure que "l'amor ho pot tot" i que "amb el temps tot millorarà" pot fer que la noia pensi que amb el seu esforç la situació d'abús canviarà.

Alhora, les expectatives respecte de les relacions de parella i els rols estereotipats de gènere que també tenen els nois joves, dificulten l'establiment de relacions igualitàries i perpetuen els models tradicionals apresos. La manca de models alternatius a la masculinitat tradicional, basada en l'assumpció de superioritat dels homes sobre les dones i en la càrrega de la responsabilitat de l'aprovisionament i la protecció de la família, la dona i la llar, juntament amb les creences al voltant de l'amor romàntic i les expectatives de les relacions de

parella, poden arribar a justificar, per part dels nois joves, l'exercici de la violència per mantenir allò que és considerat com a propi i natural.

Tal com hem vist anteriorment, les creences sobre els mites de l'amor romàntic i els rols tradicionals de gènere van estretament lligades amb l'exercici i la tolerància de la violència masclista. Així doncs, les intervencions amb joves dirigides a transformar i modificar aquestes creences a favor d'unes relacions d'igualtat i respecte mutu esdevenen essencials per prevenir la violència masclista i lluitar-hi en contra.

Font: Alberich González, Neus; Migueiz Castosa, Sílvia. *Joves i inclusió social: conceptes bàsics, interculturalitat i gènere*. [Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 3.0 Espanya de Creative Commons](#). EAPC.

Dinàmica de la violència masclista en la parella

El cicle de la violència reflecteix la manera en què l'agressor es comporta en cadascuna de les etapes del procés violent.

- FASE D'ACUMULACIÓ DE TENSIÓ: escalada gradual de tensió en què la irritabilitat de l'home manifestada amb crítiques, crits o insults, va en augment sense motiu comprensible i aparent per la dona. Qualsevol forma d'intent de control d'agents externs, fracassa.
- FASE D'EXPLOSIÓ VIOLENTA: descàrrega incontrolada de les tensions acumulades (atacs físics, atacs sexuals, amenaces, etc.) que fan que es produeixi un incident agut d'agressió.
- FASE DE "LLUNA DE MEL": desapareix la violència i la tensió. L'agressor utilitza la manipulació afectiva perquè la dona no l'abandoni, argumentant un penediment amb promeses de canvi, regals, etc., que pot semblar sincer.

Es donen tres emocions que mantenen el cicle de la violència en moviment i dificulta el trencament d'una relació violenta:

- AMOR per la seva parella; la relació passa per bons moments i no és tot dolent.
- ESPERANÇA que tot canviarà, atès que l'inici de la relació no va ser així de violent.
- POR que la matin a ella o la seva família.

Font: Teoria del cicle de la violència formulada per Leonor Walker el 1979 en el seu llibre *The Battered Women (Les dones maltractades)*.

Altres materials de suport

FORMES EXPLÍCITES DE VIOLÈNCIA MASCLISTA	
Violència física	Qualsevol acte o omissió de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany.
Violència psicològica	Comprèn tota conducta o omissió intencional que produeixi en una dona una desvaloració o un patiment, per mitjà d'amenaçes, d'humiliació, de vexacions, d'exigència, d'obediència o submissió, de coerció verbal, d'insults, d'aïllament o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat. Aquesta forma de violència també pot tenir altres expressions, com ara el fet de desacreditar les creences religioses o personals d'una dona pel fet de ser dona (violència espiritual), o el fet de destruir un entorn, colpejar i trencar objectes, amagar i trencar els objectes de treball o d'estudi de la dona, no respectar el seu correu, llençar les seves coses al carrer, impedir el seu descans, maltractar les seves mascotes, etc. (violència ambiental). El control, l'aïllament social i la restricció de les relacions, etc., també són una característica d'aquesta forma de violència (violència social).
Violència sexual i abusos sexuals	Comprèn qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per les dones, inclosa l'exhibició, l'observació i la imposició, per mitjà de violència, d'intimidació, de prevalença o de manipulació emocional, de relacions sexuals, amb independència que la persona agressora pugui tenir amb la dona o la menor una relació conjugal, de parella, afectiva o de parentiu.
Violència econòmica	Consisteix en la privació intencionada i no justificada de recursos per al benestar físic o psicològic d'una dona i, si escau, de llurs filles o fills, i en la limitació en la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella.
FORMES IMPLÍCITES DE VIOLÈNCIA MASCLISTA	
Violència estructural	Fa referència a les barreres intangibles i invisibles que impedeixen l'accés de les dones als drets bàsics. Aquests obstacles es troben arrelats i es reproduïxen diàriament en el si del mateix teixit social, com, per exemple, les diferències de poder i les relacions i estructures de poder que generen i legitimen la desigualtat que mantenen les dones en una posició de subordinació en els centres educatius, de treball o espais de decisió.
Violència simbòlica	Fa referència als mecanismes d'educació i socialització de la cultura patriarcal, pels quals les dones deixen de ser visibles a través de la història, la cultura, la literatura, la publicitat, etc., mentre que es reproduïxen els estereotips i rols considerats tradicionalment com a femenins. D'aquesta manera, es perpetuen els estereotips dels models de masculinitat i feminitat tradicionals, i es manté la posició de dominació dels homes sobre les dones.
Violència institucional	Es manifesta quan les institucions (educatives, legislatives, judicials, etc.) no desenvolupen polítiques d'igualtat d'oportunitats o les desenvolupen de manera insuficient, quan no s'implementen programes de prevenció de la violència, quan es permet la violència i/o no es protegeixen les dones que la pateixen, etc. En aquest sentit, el fet de desatendre aquestes problemàtiques és un exercici de violència per part de les mateixes institucions.

ÀMBITS DE LA VIOLÈNCIA MASCLISTA	
Violència en l'àmbit de la parella	Consisteix en la violència física, sexual, psicològica o econòmica exercida contra una dona i perpetrada per l'home que n'és o n'ha estat el cònjuge o per la persona que hi té o hi ha tingut relacions similars d'afectivitat.
Violència en l'àmbit familiar	Consisteix en la violència física, sexual, psicològica o econòmica exercida contra les dones i les menors d'edat en el si de la família i perpetrada per membres de la mateixa família, en el marc de les relacions afectives i dels
Violència en l'àmbit laboral	<p>Consisteix en la violència física, sexual o psicològica que es pot produir en el centre de treball i durant la jornada laboral, o fora del centre de treball i de l'horari laboral si té relació amb la feina, i que pot adoptar dues tipologies:</p> <p>Assetjament per raó de sexe: el constitueix un comportament no desitjat relacionat amb el sexe d'una persona en relació amb l'accés al treball remunerat, la promoció en el lloc de treball, l'ocupació o la formació, que tingui com a propòsit o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat de les dones i de crear-los un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant o ofensiu.</p> <p>Assetjament sexual: el constitueix qualsevol comportament verbal, no verbal o físic no desitjat d'índole sexual que tingui com a objectiu o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat d'una dona o de crear-li un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest.</p>
Violència en l'àmbit social o comunitari	<p>Agressions sexuals: consisteixen en l'ús de la violència física i sexual exercida contra les dones i les menors d'edat que està determinada per l'ús premeditat del sexe com a arma per demostrar poder i abusar-ne.</p> <p>Assetjament sexual (explicat anteriorment).</p> <p>Tràfic i explotació sexual de dones i menors d'edat: s'entén per explotació sexual "la prostitució forçada, que inclou les situacions de tràfic amb finalitat d'explotació sexual". La prostitució forçada implica, com a forma de violència masclista, la coacció per a l'exercici de la prostitució, però sense donar-se necessàriament la captació, el transport i trasllat de la persona. De la mateixa manera, s'entén per tràfic de persones com "un fenomen independent de la situació de regularitat administrativa per transitar o residir en un territori, ja sigui intern (dins un mateix país) o internacional (a través del creuament de fronteres, d'un país a l'altre)".</p> <p>Mutilació genital femenina o risc de patir-la: inclou qualsevol procediment que impliqui o pugui implicar una eliminació total o parcial dels genitals femenins o hi produeixi lesions, encara que hi hagi consentiment exprés o tàcit de la menor o la dona.</p> <p>Matrimonis forçats: és aquell que es produeix sense el consentiment vàlid de, com a mínim, un dels membres i que ha estat forçat per terceres persones, que solen ser de l'entorn familiar, que s'atorguen la facultat de decisió i pressionen perquè es produeixi el matrimoni. Quan el matrimoni forçat es produeix amb persones menors de 18 anys, s'entén com a matrimoni prematur</p> <p>Violència derivada de conflictes armats: inclou totes les formes de violència contra les menors o les dones que es produeixen en aquestes situacions, com ara l'assassinat, la violació, l'esclavatge sexual, l'embaràs forçat, l'avortament forçat, l'esterilització forçada, la infecció intencionada de malalties, la tortura o els abusos sexuals.</p> <p>Violència contra els drets sexuals i reproductius de les dones: com ara els avortaments selectius i les esterilitzacions forçades.</p>
Qualsevol altres formes anàlogues	que lesionin o siguin susceptibles de lesionar la dignitat, la integritat o la llibertat de les dones.

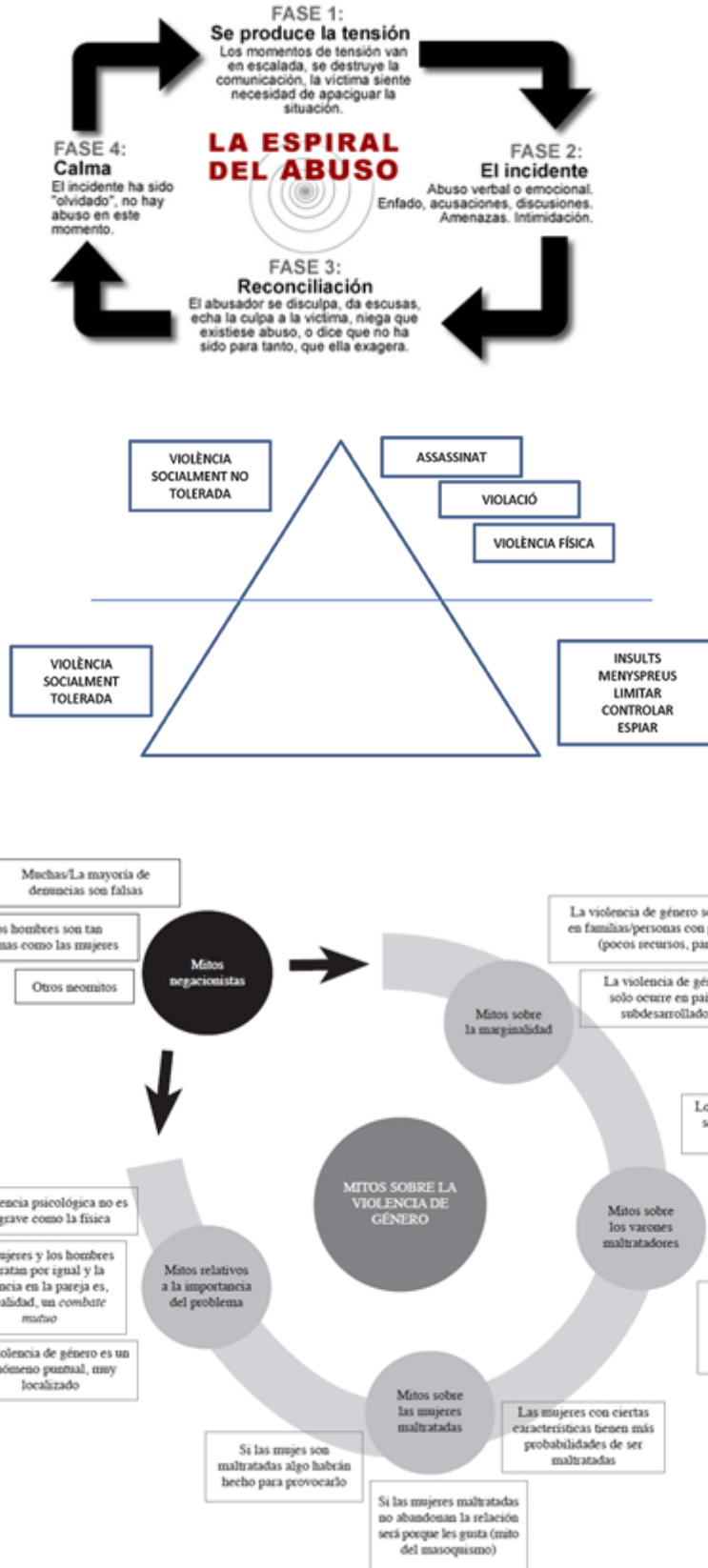

Figura 1. Los mitos sobre la violencia de género.
 Imagen diseñada por Virginia Ferrero Basurto. Técnica del Grupo de Investigación "Estudios de Género" de la UIB

Cibermasclisme

- [Sobre sexting, grooming...](#)
- [Texting i sexting](#)
- [Ciberabús](#)
- [Casos sexting amb repercussions socials i/o judicials](#)
- Estadístiques [sexting/ciberbulling](#) (ciberassetjament escolar)
- [Sex and Tech 2008](#). 1,280 respondents—653 teens (ages 13-19) and 627 young adults (ages 20-26)

Micromasclismes

- ["Micromasclismes: la violència invisible en la parella"](#). Luis Bonino
- ["Els micromasclismes"](#). Luis Bonino. 2004
- [The Everyday Sexism Project](#)
- [Reproduces sexismo?](#) (MP3/MP4)

Bibliografia per consultar

- Alberdi, Inés; Matas, Natalia. *La violència domèstica: informe sobre els maltractaments a dones a Espanya*. Barcelona: Fundació la Caixa, cop. 2002. 308 p.
- Alsina, Cristina; Borràs Castanyer, Laura. "Masculinidad y violencia". A: Marta Segarra i Àngels Carabí. *Nuevas masculinidades*. Barcelona: Icaria, 2000.
- Altable Vicario, Charo. *Educación sentimental y erótica para adolescentes: más allá de la igualdad*. Madrid: Miño y Dávila, 2000. 447 p.
- Álvarez López, Esther; ARBACH LUCIONI, Karin. *Percepció i valoració del jovent envers la violència de parella*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Secretaria de Joventut, 2008. 40 p.
- Amat, Esther. *Els menors i la violència contra la parella: aproximació a les característiques psicològiques, sociodemogràfiques i judicials de les dues parts implicades* [Recurs electrònic]. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2011. Disc òptic (CD-ROM).
- Arndt, Bettina. "Renuentes al cambio" (*Getting the act together*). *Revista Manhood*. Australia, 1996. Traducció de Laura E. Asturias.
- Badinter, Elisabeth. *XY la identidad masculina*. Madrid: Alianza, 1993.
- Barragán, Fernando (coord.). *Violencia de género y currículum: un programa para la mejora de las relaciones interpersonales y la resolución de conflictos*. Archidona, Málaga: Aljibe, 2001. 212 p.
- Bartrina, Maria José. *Anàlisi i abordatge de l'assetjament entre iguals mitjançant l'ús de les noves tecnologies: justícia juvenil i adolescents en l'era digital*. [Recurs electrònic]. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2011. Disc òptic (CD-ROM).
- Bonfil, Carlos. "Salud y placer anal. El tabú más resguardado". A: Suplemento Letra S, juny 3, *La Jornada*. Mèxic: D. F., 1999.
- Borum, Randy; Bartel, Patrick; Forth, Adelle. *SAVRY: manual per a la valoració estructurada de risc de violència en joves*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, DL 2011. 128 p.
- Botello Lonngi, Luís. *Identidad, masculinidad y violencia de género: un acercamiento a los varones jóvenes mexicanos*. Barcelona: Instituto Mexicano de la Juventud, 2008. 222 p.
- Bourdieu, Pierre. *La dominación masculina*. Barcelona: Anagrama, 2000.
- Brito, Alejandro. "A lo macho". A: *Suplemento Letra S*, setembre 5, *La Jornada*. Mèxic: D. F., 2002.
- "Bullying: violència de gènere: elements per a l'anàlisi". *Invesbreu: Butlletí de difusió de recerques*. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2006, núm. 33. ISSN 1138-5014 R/N: B0224/ G0244 E036. Abril 2012.
- Burgos, Elvira. *Qué cuenta como una vida: la pregunta por la libertad en Judith Butler*. Madrid: Editorial Machado Libros, 2008.
- Butler, Judith. "Critical queer". A: *CLQ: A journal of Lesbian and Gay, Studies*, 1. 1993. [Versió en espanyol: críticament subversiva. A: Rafael M. Mérida Jiménez. *Sexualidades transgresoras. Una antología de estudios queer*. Barcelona: Icaria, 2002].

- Butler, Judith. *Mecanismos psíquicos del poder: teorías sobre la sujeción*. Madrid: Ediciones Cátedra, 2001.
- Butler, Judith (1997). "Palabra contagiosa. Paranoia y 'homosexualidad' en el ejército". *Reverso 1*. Madrid, 2000.
- Butler, Judith. "Sujetos de sexo/género/deseo". A: Carbonell, Neus; Torras Meri (ed.). *Feminismos literarios*. Madrid: Arco/Libros, 1999.
- Cardelle, Frank. "Cara a cara". *Revista Uno Mismo*. Vol. III, núm. 11 (1992).
- Castañeda, Marina. "Las formas sutiles del poder masculino", entrevista de Manuel Zozaya. A: *Suplemento Letra S*, septiembre 5, *La Jornada*. Mèxic, D. F. 2002a.
- Castañeda, Marina. *El machismo invisible*. México, D. F.: Grijalbo/Raya en el agua. 2002b.
- Censo. Francia, 2000.
- Chevallier, Philippe. "Population infantile consultant pour des troubles psychologiques". A: *Population*, maig-juny, 3, 1988.
- Chodorow, Nancy. *El ejercicio de la maternidad*. Barcelona: Gedisa, 1978.
- Clare, Anthony. *Hombres. La masculinidad en crisis*. México: Taurus, 2002.
- Communauté Française de Belgique. *La Violence dans les relations amoureuses chez les jeunes âges de 12 a 21 ans* [Recurs electrònic]. Brussel·les: Frédéric DELCOR, 2009. Disc òptic (CD-ROM).
- Corral, Natividad (ed.). *Nadie sabe lo que puede un cuerpo: variaciones sobre el cuerpo y sus destinos*. Madrid: Talasa Ediciones, 2005.
- Criquillion, Ana. "La cuestión masculina: ¿Otro problema femenino?". *Suplemento Vamos de Compras, Diario Prensa Libre* (Guatemala), 16-12-1994. [Originalment publicat a la revista *Mujer/Fempres*]. (Xile).
- Despentès, Virginie. *Teoría King Kong*. España: Editorial Melusina, 2007.
- Díaz-Aguado Jalón, María José; Carvajal Gómez, María Isabel (dir.). *Igualdad y prevención de la violencia de género en la adolescencia*. [Recurs electrònic]. Madrid: Ministeri de Sanitat, Política Social i Igualtat, 2011. Disc òptic (CD-ROM). [Consulta el 23/03/2012].
- "Dona i violència de gènere". *Invesbreu: butlletí de difusió de recerques*. [en línia]. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2009, núm. 46. [Consulta el 22/03/2012].
- Duque, Elena. *Aprendiendo para el amor o para la violencia: las relaciones en las discotecas*. Barcelona: El Roure, 2006. 149 p.
- Esteban, Mari Luz. *Antropología del cuerpo: género, itinerarios corporales, identidad y cambio*. Barcelona: Edicions Bellaterra, 2004.
- Fausto-Esterling, Ane (1993). "Los cinco sexos". A: José Antonio Nieto (comp.). *Transexualidad, transgenerismo y cultura. Antropología, identidad y género*. Madrid: Talasa, 1998.
- Flood, Michael. "Antisexismo cotidiano" (*Everyday anti-sexism*). *Revista XY: men, sex, politics*. Austràlia, 1995.
- Flood, Michael. "La política del género" (*The politics of gender*). *Revista XY: men, sex, politics*. Austràlia, 1995.
- Fuente Robles, Yolanda M.^a de la; Ríos Campos, Pilar (coord.). *Violencia social: mujeres y jóvenes*. Jaén: Universitat de Jaén, 2005. 250 p.
- Fuss, Diana. *Essentially Speaking. Feminism, Nature and Difference*. Londres: Routledge, 1989.
- Fuss, Diana. "Freud's fallen women: identification, desire an a case of homosexuality in a women". A: *Yale Journal of Criticism*, 6, 1. 1993. [Versió

- en español: *Las mujeres caídas de Freud: identificación, deseo y “un caso de homosexualidad en una mujer”*. A: Mérida Jiménez, Rafael M. *Sexualidades transgresoras. Una antología de estudios queer*. Barcelona: Icaria, 2002.]
- Gabarró, Daniel. **Transformar a los hombres: un reto social**.
  - Garcia Salomón, Montserrat. *El parany de l'amor. Materials per treballar la prevenció de relacions abusives amb adolescents i joves*. Barcelona: Editorial Octaedro, 2006.
  - Garriga Setó, Concepció. *Sexualitat, violència i gènere: implicacions psicològiques: un estudi quantitatiu en adolescents i una revisió bibliogràfica*. 2001. 154 p.
  - Giddens, Anthony. *La transformación de la intimidad: sexualidad, amor y erotismo en las sociedades modernas*. Madrid: Ediciones Cátedra. 2000.
  - Gil Rodríguez, Eva Patricia. "¿Por qué llaman género cuando quieren decir sexo?". *Athenea Digital* (2), 2002.
  - Gil Rodríguez, Eva Patricia; Lloret Ayter, Imma. *La violencia de género*. Barcelona: Editorial UOC, 2007.
  - Grupo Cantera. *El significado de ser hombre*. Nicaragua: Centro de Comunicación y Educación Popular, 2001.
  - Gutmann, Matthew C. "El machismo". A: *Masculinidades y equidad de género en América Latina*; [Versió editada a *Suplemento Letra S*, setembre de 2002, *La Jornada*. Mèxic, D. F.].
  - Gutmann, Matthew C. "Ser macho, una (antigua) responsabilidad masculina". Entrevista por Alejandro Brito. A: *Suplemento Letra S*, 3 d'abril de 2003, *La Jornada*. Mèxic, D. F.
  - Holland, Janet. *The Male in the head: young people, heterosexuality and power*. Londres: Tufnell Press, 2004. 211 p.
  - Huertas, David. *Violencia: la gran amenaza*. Madrid: Alianza, 2007. 208 p.
  - *Intervenció amb agressors de violència de gènere*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2011. 274 p.
  - Kimmel, Michael S. "Homofobia, temor, vergüenza y silencio en la identidad masculina". A: *Ediciones de la Mujer*, 24. Mèxic: Isis Internacional, 1997.
  - Krieger, Nancy. "Glosarios de epidemiología social". *OPS Boletín epidemiológico* (23), 2. 2002.
  - Lagarde y de los Ríos, Marcela. *Género y feminismo: desarrollo humano y democracia*. Madrid: Ediciones Horas y Horas, 1997.
  - Lagarde y de los Ríos, Marcela. *Para mis socias de la vida*. Madrid: Ediciones Horas y Horas, 2005.
  - Lomas, Carlo (coomp.) *¿Todos los hombres son iguales? Identidades masculinas y cambios sociales*. Barcelona: Ed. Paidós, 2003.
  - López Gil, Marta. *El cuerpo, el sujeto, la condición de mujer*. Buenos Aires: Editorial Biblos, 1999.
  - López Sánchez, Félix.; Del Campo Sánchez, Amaia. *Prevención de abusos sexuales a menores: guía para padres y madres*. Salamanca: Amarú ediciones, 1997.
  - López Sánchez, Félix.; Del Campo Sánchez, Amaia. *Prevención de abusos sexuales a menores: unidad didáctica para educación secundaria (12–18 años)*. Salamanca: Amarú ediciones, 1997.
  - Llamas, Ricardo (ed.). *Construyendo identidades: estudios desde el corazón de una pandemia*. Madrid: Siglo XXI d'España editores, 1995.
  - Llamas, Ricardo. *Teoría torcida*. Madrid: Siglo XXI, 1998.

- Malson, Lucien. *Les enfants sauvages*. París: 10/18, 1964.
- Marcelli, Daniel; La Borie, Guillemette de. *Adolescentes, malos rollos, complejos y comeduras de coco*. Madrid: EDAF, 2005. 292 p.
- Marquès, Josep Vicent; Osborne, Raquel. *Sexualidad y sexismo*. Madrid: Fundación Universidad Empresa, 1991.
- Martínez Expósito, Alfredo. "Desplazamiento semántico y escenificación: dos aspectos semióticos de la identidad sexual". *Reverso*, 2. Madrid, 2000.
- Mérida Jiménez, Rafael M. *Sexualidades transgresoras. Una antología de estudios queer*. Barcelona: Icària, 2002.
- Mérola, Giovanna. "Hombres y masculinidades". *Revista mujer/fempres* (Xile) Núm. 183, gener de 1997.
- Montesinos, Rafael. *Las rutas de la masculinidad. Ensayo sobre el cambio cultural y el mundo moderno*. Barcelona: Ed. Gedisa, 2002.
- Morin, Jack; Ph. D. *Anal and sexual pleasure*. San Francisco: Down There Press, 1998.
- Muñoz Muñoz, Ana María; Gregorio Gil, Carmen; Sánchez Espinosa, Adelina. *Cuerpos de mujeres: miradas, representaciones e identidades*. Granada: Editorial Universidad de Granada, 2007.
- Olavarría, José. *Adolescentes/jóvenes: qué poco sabemos de ellos*. Flacso, Santiago de Chile: s/f.
- Olavarría, José; Madrid, Sebastián. *Sexualidades adolescentes y políticas públicas. Varones adolescentes: sexualidad, fecundidad y paternidad en América Latina y el Caribe. Una mirada desde el género*. México: UNFPA/EAT, Flacso, 2005.
- Olmeda Valle, Amparo; Frutos Frutos, Isabel. *Asociación mujeres jóvenes: teoría y análisis de género, guía metodológica para trabajar con grupos*. Madrid: Edita Mujeres Jóvenes, 2001.
- Pease, Bob. "Política profeminista" (Pro-feminist politics). *Revista XY: men, sex, politics*. [Austràlia] 6(3), 1996.
- Pheterson, Gail. *Nosotras, las putas*. Madrid: Talasa, 1989
- *Pla integral de prevenció de la violència de gènere i d'atenció a les dones que la pateixen: 2002-2004*. Barcelona: Institut Català de la Dona, 2002. 50 p. R/N: B0224/ G0244 E036.
- Prieur, Annik; Halvorsen, R. S. "Le droit à l'indifférence: le mariage homosexuel" ["El derecho a la indiferencia: el matrimonio homosexual"]. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 113 (: 6-15), 1996.
- Ramberg, Ingrid. *Les Leçons de la violence: les réponses des politiques jeunesse à la violence quotidienne*. Budapest: Conseil de l'Europe, 2003. 95 p.
- Ramírez, R. *Los hombres no lloran. Ensayos sobre las masculinidades*. Colombia: Ed. Huracán, 2007.
- *Revista XY: men, sex, politics*. [Austràlia] 6(1), 1996.
- Rodríguez Luna, Ricardo, *¡Pero si nosotros no hemos hecho nada!: la responsabilidad ético-política de la violencia masculina*. Barcelona: IIEDG, 2012.
- Rodríguez-Franco, Luís (dir.). "Labeling dating abuse: undetected abuse among Spanish adolescents and young adults". [Recurs electrònic]. *International Journal of Clinical and Health Psychology*. Asociación Española de Psicología.
- Ruffié, Jacques. *Le sexe et la mort*, 1986.
- Sagarra, Marta (ed.). *Nuevas masculinidades*. Barcelona: Ed. Icaria, 2000.

- Sanfeliú, Luz. *Juego de damas. Aproximación histórica al homoerotismo femenino*. Málaga: Atenea, Universitat de Màlaga, 1996.
- Sangrador, José Luis. "Consideraciones psicosociales sobre el amor romántico". *Psicothema*, (5) 1993.
- Sanz, Fina. *Los vínculos amorosos: amar desde la identidad en la terapia de rencuentro*. Barcelona: Editorial Kairós, 2007.
- Satir, Virginia. *Todas tus caras: pasos para amar y ser amado*. España: Los libros del comienzo, 2006.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. *Epistemología del armario*. Barcelona: La Tempestad, 1998.
- Seidler, Victor. *Masculinidades. Culturas globales y vidas íntimas*. Espanya: Ed. Montesinos, 2006.
- Sellars, Nick. "Subdividir y dominar" (*Subdivide and rule*). *Revista XY: men, sex, politics*. [Australia] 3(3), 1995.
- Stoessiger, Rex. "Las escuelas les fallan a los niños" (*Schools failing boys*). *Revista Manhood Online*. [Traducció: Laura E.; Asturias. S.
- Tiefer, Leonore. *El sexo no es un acto natural*. Madrid: Talasa Ediciones, 1996.
- Ulrich Beck, E. Beck-Gernsheim. *El caos cotidiano del amor*. Archipiélago, (65), 43. 2000.
- *Varones adolescentes: género, identidades y sexualidades en América Latina*. Santiago de Chile: Flacso/UNFPA y Red de Masculinidades, 2003.
- Wadham, Ben. "Violencia masculina: ¿Un mito?" (*The myth of male violence?*).
- Weeks, Jeffrey. *El malestar de la sexualidad: significados, mitos y sexualidades modernas*. Madrid: Talasa Ediciones, 1993.
- Weeks, Jeffrey. *Sexualidad*. Mèxic: Paidós, 1998.
- Wildwood, Dez. "Abuso sexual de hombres y niños" (*Sexual abuse of men and boys*). *Revista XY: men, sex, politics*. Australia, 1995.
- Wilton, Tamsin. *(Des)orientación sexual: género, sexo, deseo y automodelación*. Barcelona: Edicions Bellaterra, 2005.

Glossari

A

- **ABÚS:** és la inflexió d'algun tipus de dany físic o psíquic i que, generalment, té lloc i raó de ser gràcies al poder que la persona que provoca o materialitza l'abús té sobre aquella a la qual produeix el dany, ja sigui per una superioritat material que la protegeix i li dóna aquesta força sobre l'altra, o bé per la sistemàtica amenaça que alguna cosa dolenta li ocorrerà si no accedeix a aquest accionar abusiu. En molts casos, l'abús sol ser un dels principals factors de traumes futurs causats pel dany i la culpa que tanca en si l'abús i que impedeix la seva exteriorització tant per vergonya com per temor. L'abús té diferents modalitats i totes, encara que siguin diverses, certament deixaran una enorme empremta en la persona que les pateix. Hi ha l'abús físic, el sexual, l'emocional i el d'autoritat.
- **ANDROCENTRISME:** supòsit que considera allò propi i característic dels homes com a centre de l'univers, paràmetre d'estudi i d'anàlisi de la realitat i experiència universal de l'espècie humana. Confon la humanitat amb l'home-masclé. És una forma específica de sexisme que es manifesta especialment en l'ocultació de les dones i en la seva falta de definició. (*Presupuestos públicos en clave de género*, Emakunde).
- **APODERAMENT DE GÈNERE:** les Nacions Unides proposen un indicador (en anglès *measure of gender empowerment*, MGE) que mesura fins a quin punt les dones participen en la vida econòmica i política. Utilitza tot un conjunt d'estadístiques que reflecteixen el grau d'independència de les dones i, per tant, el seu poder per prendre decisions, com ara el nombre de dones amb escons al parlament, el nombre de dones juristes, directives, professionals i tècniques, o les diferències salarials entre homes i dones.
- **ASSERTIVITAT:** és una qualitat a la qual es fa bastant referència en l'últim temps. Té a veure amb la capacitat d'un individu per establir el seu punt de vista de manera sincera i directa, sense ser agressiu però tampoc sense ser submís. Es considera que l'assertivitat és el terme mitjà entre les dues coses i que, per tant, és un dels millors mètodes de comunicació entre dues persones o més.
- **ASSETJAMENT PER RAÓ DE SEXE:** és el comportament agressiu realitzat en funció del sexe d'una persona, amb el propòsit o l'efecte d'atemptar contra la seva dignitat i crear un entorn d'intimidació, degradant, humiliant o ofensiu.
- **ASSETJAMENT SEXUAL:** és la conducta verbal o física de caire sexual o altres comportaments fonamentats en el sexe que vulneren la dignitat de la dona i de l'home a la feina i que són considerats ofensius i no desitjats per la víctima.
- **AUTORITAT:** paraula que prové del llatí *augere*, que significa 'créixer, fer créixer'. Segons Lia Cigarini, és una figura de l'intercanvi, una figura simbòlica

i, com a tal, no s'exerceix ni pot encarnar-se en una dona concreta, sinó que dóna sentit a les relacions. L'autoritat és reconeguda lliurement i remet a la confiança. El sentit de l'autoritat en la pràctica de la diferència consisteix a reconèixer la superioritat d'una altra dona, recolzant-s'hi com en una palanca per a l'alliberament dels propis desigs.

C

- **CIBERASSETJAMENT/CIBERMASCLISME:** amenaces, fustigació, humiliació o un altre tipus de molèsties causades per un persona contra una altra per mitjà de tecnologies telemàtiques de comunicació, és a dir: Internet, telefonia mòbil, consoles de joc en línia, etc. Diem *cibermasclisme* quan la causa d'aquest ciberassetjament és el masclisme.
- **CICLE DE LA VIOLÈNCIA:** el cicle de la violència és una teoria desenvolupada a la dècada de 1970 per Lenore Walker, que a través de la utilització de la teoria de l'aprenentatge social va tractar d'explicar els patrons de comportament presents en aquelles relacions abusives d'algunes de les seves pacients; aquesta parteix de la idea que les relacions abusives, un cop establertes, es caracteritzen per un patró repetitiu predictable d'abús, ja sigui emocional, psicològic o físic. A més, Walker suggereix que els períodes sostinguts de viure en un cicle pot donar lloc a la indefensió apresada i la síndrome de persona maltractada. Dins d'aquest cicle es poden identificar almenys tres etapes successives primordials: fase de tensió creixent (acumulació de la tensió), fase de tensió aguda (esclat de la violència) i fase d'amabilitat o afecte (lluna de mel).
- **COACCIÓ:** la coacció designa la violència física, psíquica o moral que algú exerceix sobre un altre individu amb l'objectiu d'obligar-lo a dir o a fer alguna cosa contrària a la seva voluntat, o bé d'inhibir alguna acció o pensament.
- **COEDUCACIÓ:** és el mètode d'intervenció educatiu que va més enllà de l'educació mixta, les bases del qual es fonamenten en el reconeixement de les potencialitats i individualitats de nens i nenes independentment dels seu sexe. *Coeducar* significa, doncs, 'educar des de la igualtat de valors de les persones'. L'escola mixta es limita a agrupar en una mateixa aula nens i nenes i deixa fora del món acadèmic tot el que té a veure amb el món i el saber de les dones. En canvi, l'escola coeducativa emfatitza el reconeixement de les dones en tot allò que fa referència a l'organització i la gestió del sistema educatiu i dels centres escolars, la relació i la interacció entre l'alumnat i el professorat, els currículums, el llenguatge, les unitats d'aprenentatge, els materials, els llibres, etc.
- **COERCICIÓ SEXUAL:** qualsevol conducta que s'exerceix per forçar la voluntat sexual d'una altra persona, independentment de quina estratègia coercitiva s'hagi utilitzat, de si la conducta sexual cercada té finalment lloc o no i de les característiques d'aquesta en el cas que es produís.
- **CONCILIACIÓ:** suposa propiciar les condicions per aconseguir un equilibri adequat entre les responsabilitats personals, familiars i laborals. És la definició

de la Llei orgànica per a la igualtat efectiva de dones i homes també present en textos internacionals. La mateixa dignitat de la persona i la seva igualtat en drets no s'ha inserit en la normativa fins després de la Segona Guerra Mundial. L'afirmació de la igualtat entre dones i homes és l'expressió d'un nou estat de coses que posa en relleu no sols la necessitat de transformar les mentalitats, sinó també d'adequar l'organització social a unes condicions perquè cada dona i cada home pugui combinar la seva vida personal, familiar i laboral de manera que pugui tenir temps lliure per desenvolupar totes les seves potencialitats (GCEA). No obstant això, és un concepte que tradicionalment ha aparegut lligat, en exclusiva, a les dones, per la qual cosa és necessari transcendir el seu significat per aconseguir una autèntica coresponsabilitat i prestar una atenció especial als drets dels homes en aquesta matèria, per evitar que les dones siguin les beneficiàries dels drets relatius a la cura dels fills i altres persones dependents, ja que l'assumpció en solitari, pel que fa a les mares, d'aquests drets entra en col·lisió amb el seu dret d'accedir a l'ocupació i romandre-hi.

- **CORESponsABILITAT EN EL TREBALL REPRODUCTIU:** participació equilibrada de dones i homes en cadascuna de les tasques i responsabilitats de la vida familiar, tant en el treball domèstic com en la cura de persones dependents.
- **CURRÍCULUM OCULT:** conjunt d'experiències vitals i professionals no remunerades d'una persona que no estan reconegudes de manera oficial o reglada (per exemple, la gestió dels recursos humans i econòmics a la llar).

D

- **DESIGUALTATS DE GÈNERE:** són les diferències d'estatus, poder i prestigi que homes i dones tenen en determinats grups, col·lectius o a la societat.
- **DRETS SEXUALS I REPRODUCTIUS:** són part dels drets humans i la seva finalitat és que totes les persones puguin viure lliures de discriminació, riscos, amenaces, coercions i violència en el camp de la sexualitat i la reproducció. L'Estat ha de garantir que tota persona pugui decidir quants fills i filles tindrà; decidir l'espaiament dels fills i filles; controlar el seu comportament sexual segons la seva pròpia manera de ser, sentir i pensar sense tenir por o vergonya, i estar lliure de malalties i deficiències que interfereixin amb les seves funcions sexuals i reproductives.
- **DISCRIMINACIÓ HORITZONTAL:** quan a les dones se'ls facilita l'accés a ocupacions o estudis que es pressuposen típicament femenins –serveis o indústria de menys desenvolupament–, alhora que troben obstacles i dificultats per assumir ocupacions que, socialment, es continuen considerant masculines, lligades a la producció, la ciència i els avenços de les tecnologies.
- **DISCRIMINACIÓ VERTICAL:** és també coneguda com a “sostre de vidre” i és aquella que estableix límits a les possibilitats d'ascens laboral de les dones. Aquest fenomen reconeix que es registra una democratització en l'accés de les dones a diversos llocs de treball per part de les dones, però adverteix que

els llocs relacionats amb les possibilitats de decisió continuen sent patrimoni dels homes.

- **DIVERSITAT DE GÈNERE:** planteja la necessitat d'incorporar els valors de gènere comú, mode útil d'abordar la complexitat i l'ambigüitat de diferents entorns. Les dones no són considerades com un grup desfavorit, com un col·lectiu que reivindica drets, sinó com a subjectes que tenen valors per aportar a la societat en general.
- **DIVISIÓ SEXUAL DEL TREBALL:** repartiment social de tasques en funció del sexe, segons el qual històricament s'assigna a les dones el treball reproductiu i als homes el treball productiu.
- **DOBLE JORNADA:** forma en què s'adjectiva la vida quotidiana d'aquelles dones que han d'afrontar l'activitat laboral i el treball domèstic-familiar com a únic horitzó viable i obligat. Aquesta suposada conciliació, en la seva diversitat, les porta a compartir un element comú: la manca de temps per viure. Aquesta doble càrrega encara recau en les dones adultes, es fa visible majoritàriament a través de la cura dels fills i filles, però persisteix i s'accentua avui dia atès el l'envelliment creixent de la població, en les tasques d'atenció i cura de les persones grans. És una doble càrrega de treball assumida de manera sincrònica i quotidiana en un mateix lapsus de temps i que perdura al llarg de tot el cicle de vida (Teresa Torns).
- **DOMINI I RELACIONS DE DOMINI:** és la facultat o la capacitat de què disposa una persona per controlar-ne altres o per fer ús del que és propi. El concepte pot associar-se a la potestat o a l'autoritat.

E

- **EMPATIA:** l'empatia és la capacitat que un individu o fins i tot un animal pot tenir de sentir allò que un altre té i, per tant, compartir el seu sofriment. L'empatia no és equiparable a altres sentiments, ja que és molt peculiar. No obstant això, pot estar relacionada amb sentiments com ara l'amor, la compassió, la companyonia i el lliurament de l'altra. El terme *empatia* prové del grec *empathia*, que significa en altres paraules 'la unió física o emotiva amb què pateix'. En molts sentits, l'empatia pot ser comparada amb l'altruisme, que és la capacitat de lliurar-se un mateix pel benestar de l'altre. Quan una persona es mostra empàtica envers una altra, això no vol dir necessàriament que busqui solucionar el seu problema o afecció, sinó simplement que vol donar-li suport i demostrar la seva presència a partir de l'acompanyament permanent. En molts casos, l'empatia és una sensació passatgera que pot no implicar més que compartir el sentiment de sofriment.
- **ESPAI PÚBLIC - ESPAI PRIVAT:** l'espai públic és gestionat majoritàriament per barons. S'identifica amb l'espai privat de l'activitat, on té lloc la vida laboral, social, política i econòmica; és el lloc de participació en la societat i del reconeixement (àmbit productiu). La naturalesa de l'espai privat, en canvi, s'inscriu en una dimensió propera a allò propi, a allò singular, i queda com l'espai, o la situació, susceptible de possibilitar la condició d'estar amb un mateix, de manera creativa o reflexiva (...) la privacitat apareix en la història

com a sinònim del culte a la individualitat. La privacitat adopta dos significats: com a apropiació de si mateix que marca la idea inefable de privacitat; com a privació (de si mateix). Aquest contingut limitador s'identifica amb l'àmbit domèstic (...), que es redueix a una presència continuada i atenta als assumptes dels altres (Soledad Murillo).

- **ESPAI DOMÈSTIC:** s'identifica amb l'espai on té lloc la criança, els afectes i la cura de persones dependents, és a dir, el lloc on es cobreixen les necessitats personals. Aquest espai és el que coneix la dona com la seva màxima responsable (Soledad Murillo).
- **ESTEREOTIPS:** són conjunts de creences o imatges mentals molt simplificades i amb pocs detalls sobre un grup determinat de gent que són generalitzats a la totalitat dels membres del grup. El terme sol usar-se en sentit pejoratiu, ja que es considera que els estereotips són creences il·lògiques que només poden ser desmuntades per mitjà de la sensibilització, la reflexió i, sobretot, l'educació (Secretaria Tècnica del Projecte Equal, 2007).
- **EQUITAT DE GÈNERE:** distribució justa dels drets, els beneficis, les obligacions, les oportunitats i els recursos entre les persones a partir del reconeixement i el respecte de la diferència entre dones i homes a la societat. Exemple: la coresponsabilitat en el treball reproductiu i les tasques de la llar.
- **ÈTICA DE LA CURA:** l'ètica de la cura té el seu origen en la crítica que fa l'ètica de la justícia i els fonaments bàsics que la sustenten sobre el subjecte moral, l'elaboració del judici moral i la delimitació de l'àmbit moral. L'ètica de la cura, seguida per les dones, consisteix a jutjar tenint en compte les circumstàncies personals de cada cas. Està basada en la responsabilitat per la resta de persones (...). No actuar quan algú ho necessita es considera una falta. Aquesta ètica entén el món com una xarxa de relacions i allò important no és el formalisme, sinó el fons de les qüestions sobre les quals s'ha de decidir (Nuria Varela).

F

- **FEMINISME:** el feminisme té els seus referents teòrics propis que es remunten a la Il·lustració. És un pensament d'igualtat o, en altres paraules, és una tradició de pensament polític, amb tres segles d'antiguitat, que sorgeix en el mateix moment en què la idea d'igualtat i la seva relació amb la ciutadania es plantegen per primera vegada en el pensament europeu. Admesa la igualtat de tots els éssers humans, quina raó hi ha perquè la meitat dels éssers humans, totes les dones, no tinguin els mateixos drets reconeguts que té el col·lectiu complet humà? Aquesta interrogació és l'origen del pensament feminista (Amèlia Valcárcel). El feminisme constata la desigualtat per raó de sexe que comporta una situació d'inferioritat sociocultural de les dones enfront dels homes. Aquest fet les porta a reclamar i a defensar la igualtat de dret d'oportunitats dels sexes. La reivindicació de drets per a les dones parteix de la desigualtat de drets de les dones al llarg de la història en les lleis que els regulaven i en les relacions socials. El feminisme suposa, per tant, una manera diferent de mirar i entendre el món, el poder i les relacions entre els sexes. El

feminisme no és un corrent de pensament monolític, sinó que presenta distints corrents, a més d'haver anat evolucionant al llarg del temps.

G

- **GÈNERE:** construcció social i cultural de la identitat femenina i masculina. El seu ús emfatitza el fet que les diferències observades a la societat no s'expliquen per les diferències biològiques entre homes i dones (sexe), sinó per les diferències en la construcció social de les identitats femenines i masculines.
- **GENEALOGIA:** concepte que serveix per marcar, socialment i simbòlicament, el gènere femení. Establir un vincle entre dones esdevé la clau per llegir la realitat i l'experiència. La delimitació de genealogies femenines, anul·lades en la societat patriarcal, es presenta com una necessitat d'ordre simbòlic i social. Per Irigaray, el mite de Demèter il·lustra l'esdevenir de les relacions mare-filla, alhora que parla de la interrupció de la genealogia femenina, violentament cancel·lada per l'ordre patriarcal. I insisteix que, per tal que es pugui constituir una identitat sexuada, cal establir una relació genealògica amb el propi gènere, una relació que requereix l'existència de figures que permetin donar cos i nom a la subjectivitat femenina.

H

- **HETEROSEXISME** o heterocentrisme: denota la suposició que tothom és heterosexual i la creença que les persones heterosexuales són per naturalesa superiors a les persones homosexuals, bisexuals i asexuals. A més, l'heterosexisme indica la discriminació i el prejudici a favor de les persones heterosexuales i contra els gais, les lesbianes i els bisexuals. Com a predisposició envers les persones heterosexuales i l'heterosexualitat, l'heterosexisme es qualifica per estar "arrelat i [ser] característic de les més importants institucions socials, culturals i econòmiques de la nostra societat." Per tant, l'heterosexisme engloba les creences i les actituds subjacents de tal preferència. L'heterosexisme no és monopoli exclusiu de les persones heterosexuales. La gent de qualsevol orientació sexual, fins i tot gais, lesbianes, bisexuals, poden tenir creences heterosexistes dimanades de la noció cultural essencialista en què la masculinitat (l'home) i la feminitat (la dona) es complementen entre si.

I

- **IGUALTAT DE SEXE:** la igualtat de sexe s'entén com una relació d'equivalència en el sentit que les persones tenen el mateix valor, independentment dels caràcters o les actituds que se'ls associen per ser dones o homes. És un dret fonamental que es basa en el concepte de justícia social. Implica, per tant, l'absència de tota forma de discriminació per raó de sexe.
- **IGUALTAT D'OPORTUNITATS:** principi que pressuposa que homes i dones tinguin les mateixes garanties de participació plena en totes les esferes. És un concepte bàsic per a l'aplicació de la perspectiva de gènere, ja que busca beneficiar homes i dones de la mateixa manera, perquè puguin desenvolupar plenament les seves capacitats i millorar les seves relacions (tant entre ambdós sexes com amb l'entorn que els envolta). La igualtat de tracte i

d'oportunitats entre dones i homes és un principi informador de l'ordenament jurídic i, com a tal, s'integrarà i observarà en la interpretació i l'aplicació de les normes jurídiques (LOIEMH, art. 4).

- **INVISIBILITAT:** al llarg de la història les dones i les seves aportacions han sigut negades i ocultades. La història de la humanitat s'ha construït des de la visió androcèntrica del món que exclou les dones, arribar fins al punt de no anomenar-la (d'aquí ve, per exemple, la utilització dels termes masculins com a genèrics teòricament globalitzadors, l'única realitat de la qual és que oculten i exclouen la presència de les dones). Aquesta invisibilitat de les dones es deu a la desigualtat entre homes i dones que parteix de la superioritat dels uns sobre les altres. Per canviar aquest món androcèntric i patriarcal és necessari recuperar la història de les dones, tant pel que fa a dones singulars com a totes les aportacions que les dones han fet des de les seves distintes mirades i realitats quotidianes.

M

- **MASCLISME:** és tot comportament, actituds, discursos prepotents dels homes respecte de les dones. És a dir, violència masclista és la violència que s'exerceix contra les dones pel fet de considerar-les subordinades a l'home.
- **MICROMASCLISME:** són pràctiques de violència i dominació masculina en allò quotidià, algunes considerades normals, algunes invisibilitzades i altres legítimes (Luis Bonino).
- **MICROVIOLÈNCIA:** les microviolències, o microabusos, són totes aquelles pràctiques o comportaments quotidians que tenen com a finalitat oculta mantenir el domini i el control sobre la dona, però mantenint-se dins d'aquella zona tot just perceptible, i per tant difícilment detectable i encara més difícil de nomenar, de la vida quotidiana.
- **MODEL D'IGUALTAT EN FEMENÍ:** model que té com a objectiu la qualitat de vida de tota la població. Això requereix la plena integració dels homes en les activitats no remunerades. Atès que aquestes activitats requereixen una dedicació variable al llarg de la vida activa, l'estructura sociolaboral ha d'adequar-se a les necessitats dels homes i les dones que assumeixen en condicions d'igualtat el treball familiar domèstic, que permet realitzar l'activitat mercantil i no mercantil, mantenint un equilibri harmònic per a totes les persones.
- **MODEL D'IGUALTAT EN MASCULÍ:** té com a objectiu la igualtat en la participació al mercat laboral. Representa que les dones anirien progressivament integrant-se en el mercat de treball, participant en l'ocupació en igualtat de condicions amb els homes. La idea és que les dones s'igualen als homes respecte al que ha sigut l'activitat bàsica per a aquests. Ara bé, el model de participació masculí implica llibertat de temps i acció per dedicar-se al mercat; per tant, queda poc espai per a activitats relacionades amb l'atenció de les persones.

P

- **PATERNALISME:** desenvolupament de conductes que són típiques d'un pare tradicional, però aplicades a un altre tipus de vincle. Això vol dir que el paternalisme implica l'acció d'algú com a pare en una relació d'amistat, de treball, política, etc. En general, el terme s'empra de manera pejorativa. Es pot considerar el paternalisme com una manera d'exercir l'autoritat. El paternalisme implica certs principis i normatives que recullen els valors del patriarcat. En exercir el paternalisme, una persona pren decisions que no poden discutir-se ni qüestionar-se, encara que també atorga certs consentiments i transmet afecte.
- **PATRIARCAT:** és un sistema d'estructures i pràctiques socials mitjançant les quals els homes dominen, oprimeixen i exploten les dones. El patriarcat es considera com una estructura que es desenvolupa paral·lelament al sistema capitalista (vegeu, per exemple, Walby, Sylvia (1990). *Theorising patriarchy*. Oxford: Blackwell).
- **PERSPECTIVA DE GÈNERE:** actuacions que pretenen fomentar dinàmiques d'actuació per part de tota la societat que permetin una igualtat real i no sols teòrica, pel que fa a les dones i els homes.
- **PODER:** autoritat per manar, dominar o influir sobre els altres.
- **PREVENCIÓ:** conjunt d'accions encaminades a evitar o reduir la incidència de la problemàtica de la violència masclista a través de la reducció dels factors de risc, i impedir així la seva normalització, i les encaminades a sensibilitzar la ciutadania, especialment les dones, en el sentit que cap forma de violència és justificable ni tolerable.

R

- **RECUPERACIÓ:** etapa del cicle personal i social d'una dona que ha viscut situacions de violència en què es produeix el restabliment de tots els àmbits danyats per la situació viscuda.
- **RELACIONS DE GÈNERE:** són els patrons socials d'interacció entre homes i dones.
- **REPARACIÓ:** conjunt de mesures jurídiques, econòmiques, socials, laborals, sanitàries, educatives i similars adoptades pels diferents organismes i agents responsables de la intervenció en l'àmbit de la violència masclista, que contribueixen al restabliment de tots els àmbits danyats per la situació viscuda.
- **ROLS DE GÈNERE:** són expectacions en relació amb el comportament i les actituds adients per a homes i dones.

S

- **SEGREGACIÓ HORIZONTAL:** concentració de dones i/o homes en graus i nivells específics de responsabilitat, d'ocupacions o opcions acadèmiques i

formatives. En l'elecció influeix més el rol de gènere que la lliure opció personal.

- **SEGREGACIÓ VERTICAL:** exclusió de les dones dels llocs directius i adhesió d'aquestes a les activitats de menor prestigi en les institucions. Aquesta infrarepresentació de les dones en càrrecs superiors i la seva sobrerepresentació en càrrecs de menor nivell es repeteix entre ocupacions, sectors, opcions acadèmiques i formatives, etc. (Marta Martín Llaguno).
- **SENSIBILITZACIÓ:** conjunt d'accions pedagògiques i comunicatives encaminades a generar canvis i modificacions en l'imaginari social que permetin avançar cap a l'eradicació de la violència masclista.
- **SEXISME:** es refereix a la suposició, creença o convicció que un dels dos sexes és superior a l'altre. Normalment és expressat en un context de certs comportaments i estereotips tradicionals basats en el sexe, els quals resulten ser un conjunt de pràctiques discriminatòries envers els membres del suposat sexe inferior. L'ús més freqüent es refereix a la convicció de la superioritat del baró respecte a la dona (*Glossari de termes*. Roma: IPS, 1997). Mecanisme pel qual es privilegia un sexe sobre un altre. Conceptes i conductes patriarcals que mantenen el sexe femení en situació d'inferioritat i subordinació. Està present en totes les formes de la vida social i tots els àmbits de les relacions humanes, és a dir, les formes pràctiques d'actuar (*Glossari feminista*. Universitat Nacional del Comahue).
- **SEXISME EN EL LLENGUATGE:** el llenguatge és com un mirall que reflecteix la societat que l'utilitza; una eina que vehicula el nostre pensament, organitzant-lo i estructurant-lo, incorporant creences, valors, prejudicis i estereotips. Per això, la persistència de pràctiques discriminatòries en l'ús de llenguatge no és cap altra cosa que un senyal de la presència generalitzada de sexisme en la nostra cultura. L'asimetria entre els conceptes masculins i els femenins, el gènere masculí com a pretès universal o l'exclusió de les dones com a subjectes del discurs, són els principals biaixos discriminatoris en l'ús del llenguatge (Eulàlia Lledó).
- **SISTEMA SEXE-GÈNERE:** sistema sociocultural a través del qual s'associa al sexe reproductiu un conjunt de valors, creences i actituds. Tradicionalment les dones, a Occident, s'han associat a conceptes com la sensibilitat, la dolçor, la bellesa, l'espai interior, l'altruisme, la paciència, la família, etc. I aquestes característiques són assumides com a naturals per la societat. De forma oposada i complementària s'adjudica a l'home les característiques de proveïdor, conquistador, caçador, agressiu, amo de l'espai públic, etc. Des d'aquí es construeix una relació simbòlica desigual de la dona privada i dèbil i l'home públic i fort en un joc de sotmetiment-dominació. (*Glossari de termes sobre gènere, sexualitat i discriminació*. Amnistia Internacional-Xile. Unitat de Consciència de Gènere). Mentre que el sexe fa referència a la diferència biològica existent entre dos individus, el gènere és una construcció sociocultural que defineix característiques emocionals, intel·lectuals i de comportament pel fet de pertànyer a algun dels dos gèneres: masculí o femení. El procés de socialització (aprenentatge de patrons culturals i socials que

permeten integrar-se en un grup social) és diferent segons el sexe, al qual s'assignen models (culturals i socials) diferents per a les dones i per als homes, en funció d'allò tradicionalment establert per a uns/unes i per a altres; en funció, en definitiva, de models imposats. Segons Seyla Benhabib, és el mode essencial en què la realitat social s'organitza, es divideix simbòlicament i es viu experimentalment.

- **SOCIALIZACIÓ DE GÈNERE:** és el procés pel qual els individus desenvolupen diferències de gènere a través de la socialització. La socialització és un procés a través del qual les persones aprenem una sèrie de normes, valors i formes de veure la realitat i el mitjà pot ser tant la convivència familiar, l'educació, els mitjans de comunicació, els grups i les institucions del nostre entorn. El procés implica trobar un lloc en la societat, encaixar com a home o com a dona responent a les expectatives de família, del nostre entorn i, en definitiva, de la societat en la qual ens toca viure.

V

- **VIOLÈNCIA ECONÒMICA:** privació intencionada i no justificada de recursos per al benestar físic o psicològic d'una persona i, si s'escau, de llurs filles o fills, així com la limitació en la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit de la parella.
- **VIOLÈNCIA EN LA PARELLA:** violència física, psicològica, sexual o econòmica exercida sobre les dones i realitzada per l'home, que és o ha estat el seu cònjuge o persona lligada per relacions similars d'afectivitat.
- **VIOLÈNCIA FÍSICA:** qualsevol acció no accidental que provoqui danys físics o malalties.
- **VIOLÈNCIA LABORAL:** violència física, sexual o psicològica que es pot produir tant en el centre de treball i durant la jornada de treball com fora del centre i de les hores de treball, sempre que tinguin relació amb la feina.
- **VIOLÈNCIA MASCLISTA:** tot acte de violència al sexe femení basat en la pertinença de la persona agredida, que tingui o pugui tenir com a resultat un dany o patiment físic, sexual o psicològic per a la dona, així com les amenaces de tals actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la privada (Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere, art. 1). Acte de violència física, sexual, psicològica o econòmica contra una dona només pel fet de ser dona, que inclou amenaces, coacció i privació arbitrària de llibertat, tant si es produeix en la vida pública com en la privada.
- **VIOLÈNCIA PSICOLÒGICA:** tota conducta o omissió intencional que produeixi en una persona desvaloració o patiment, mitjançant amenaces, humiliació, vexacions, exigència d'obediència o submissió, coerció verbal, insults, conductes de restricció, conductes destructives (referides a objectes de valor econòmic o afectiu per a la víctima i el maltractament d'animals domèstics), culpabilització de la dona en les conductes violentes de l'home o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat.

- **VIOLÈNCIA SEXUAL I ABUSOS SEXUALS:** qualsevol acte de naturalesa sexual no consentit per les persones, incloses l'exhibició, l'observació, la imposició –mitjançant violència, intimidació, prevalença o manipulació emocional– de relacions sexuals per la persona que té una relació conjugal, de parella o afectiva amb la dona que pateix aquesta situació.
- **VISIBILITZACIÓ:** procés de fer visible allò invisible, de traure a la llum i incorporar la història i la vida de les dones a la nostra realitat, i a la història. La visibilització suposa el reconeixement i la revaloració de la història de les dones, del seu paper en el món i en la vida, en definitiva, la idea d'igualtat entre homes i dones.